

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет
Кафедра туристичного бізнесу та рекреації

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**на тему «Інклюзивність в розробці оглядових екскурсій великих міст
України»**

Здобувачки
Саракій Г.Ю.
2 курсу МТМз-70 групи
Керівник
д.е.н., професор Добрянська Н.А.

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від 22 листопада 2022 р., протокол № 5

Завідувачка кафедри ТБтаР _____ д.е.н., професор Наталя ДОБРЯНСЬКА
(підпис)

Одеса – 2022 рік

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет технології вина та туристичного бізнесу

Кафедра туристичного бізнесу та рекреації

Ступінь вищої освіти магістр

Спеціальність 242 Туризм

Освітня програма Міжнародний туризм

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри
туристичного бізнесу та рекреації
д.е.н., професор Наталя ДОБРЯНСЬКА

«15» серпня 2022 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Саракій Ганні Юріївні
ПІБ

1. Тема роботи

«Інклюзивність в розробці оглядових екскурсій великих міст України»

Затверджена наказом ОНТУ від 09 серпня 2022 року наказ № 439-03

2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи 22 листопада 2022 року

3. Вихідні дані роботи статистичні дані, сайти, підручники та наукові статті, законодавчі та нормативні акти, положення, Закони України, Укази президента України

4. Перелік питань, які потрібно розробити

РОЗДІЛ 1 Науково-теоретичні засади інклюзивного туризму.

РОЗДІЛ 2 Сучасний стан інклюзивного туризму при проведенні оглядових екскурсій великими містами України.

РОЗДІЛ 3 Пропозиції удосконалення щодо інклюзивності в розробці оглядових екскурсій великими містами України.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначення обов'язкових креслень) презентація.

6. Консультанти по роботі із зазначенням розділів роботи, що відносяться до їх компетенції:

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

7. Дата видачі завдання – «15» серпня 2022 р.

Керівник

Наталя ДОБРЯНСЬКА

Завдання прийняла до виконання Ганна САРАКІЙ

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Термін виконання етапів роботи
1	Збір наукової інформації	01.09.2022
2	Опрацювання теоретичного розділу	01.10.2022
3	Становлення інклюзивного туризму на світовому туристичному ринку	20.10.2022
4	Аналіз інклюзивного туризму при проведенні оглядових екскурсій великими містами України	05.11.2022
5	Пропозиції щодо здійснення оглядових екскурсій інклюзивного туристичного маршруту в місті Одеса	15.11.2022
6	Оформлення роботи	22.11.2022
7	Здача закінченої кваліфікаційної роботи магістра	22.11.2022
8	Розробка презентації	23.11.2022
9	Одержання рецензії	01.12.2022
10	Захист кваліфікаційної роботи магістра перед екзаменаційною комісією	20.12.2022

Здобувач-дипломник _____ Саракій Г.Ю.
підпис

Керівник роботи _____ д.е.н., професор Добрянська Н.А.

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувач-дипломник _____ Саракій Г.Ю.

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи магістра

Робота містить 96 сторінок, 3 таблиць, 35 рисунків, список літератури з 30 найменувань, 4 додатки.

Метою виконання роботи є аналіз ситуації щодо інклюзивності в розробці оглядових екскурсій великих міст України та запропонування нової оглядової екскурсії інклюзивного туристичного маршруту.

Об'єктом аналізу, узагальнень і дослідження виступає інклюзивність в розробці оглядових екскурсій великих міст України.

Завданням роботи передбачено:

- вивчити науково-теоретичні засади інклюзивного туризму;
- розглянути становлення інклюзивного туризму на світовому туристичному ринку та в великих містах України;
- провести огляд по основним європейським центрам розвитку інклюзивного туризму;
- запропонувати ідеї розвитку оглядових екскурсій інклюзивного туристичного маршруту в місті Одеса;
- розробити нову оглядову екскурсію інклюзивного туристичного маршруту.

За результатами виконаної роботи сформульовані теоретичні та практичні рекомендації щодо розвитку нових інклюзивних оглядових екскурсій великими містами України.

Одержані результати можуть бути використані органами місцевого самоврядування в процесі обговорення і коригування місцевої політики в сфері туризму.

Рік захисту роботи 2022

THE SUMMARY

master's qualification work

The work contains 96 pages, 3 tables, 35 figures, a list of references from 30 titles, 4 appendices.

The purpose of the work is to analyze the situation regarding inclusiveness in the development of sightseeing tours of major cities of Ukraine and to propose a new sightseeing tour of an inclusive tourist route.

The object of analysis, generalizations and research is inclusiveness in the development of sightseeing tours of large cities of Ukraine.

The tasks include:

- to study the scientific and theoretical principles of inclusive tourism;
- to consider the formation of inclusive tourism on the world tourist market and in large cities of Ukraine;
- conduct an overview of the main European centers for the development of inclusive tourism;
- to propose ideas for the development of sightseeing tours of the inclusive tourist route in the city of Odesa;
- to develop a new overview excursion of an inclusive tourist route.

Based on the results of the work performed, theoretical and practical recommendations were formulated for the development of new inclusive sightseeing tours in major cities of Ukraine.

The obtained results can be used by local governments in the process of discussing and adjusting local tourism policy.

Year of work protection 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1.....	11
Науково-теоретичні засади інклюзивного туризму	
1.1. Поняття інклюзивності та його значення для туризму.....	11
1.2. Класифікація, основні чинники розвитку та характеристика видів інклюзивного туризму.....	18
1.3. Нормативно правове забезпечення, здійснення інклюзивного туризму.....	25
Висновки до 1 розділу.....	33
РОЗДІЛ 2.....	35
Сучасний стан інклюзивного туризму при проведенні оглядових екскурсій великими містами України	
2.1. Становлення інклюзивного туризму на світовому туристичному ринку.....	35
2.2. Екскурс по основним європейським центрам розвитку інклюзивного туризму.....	44
2.3. Аналіз інклюзивного туризму при проведенні оглядових екскурсій великими містами України.....	54
Висновки до 2 розділу.....	65
РОЗДІЛ 3.....	68
Пропозиції удосконалення щодо інклюзивності в розробці оглядових екскурсій великими містами України	
3.1. Пропозиції щодо здійснення оглядових екскурсій інклюзивного туристичного маршруту в місті Одеса.....	68
3.2. Розробка оглядових екскурсій інклюзивного туристичного маршруту.....	75
3.3. Розрахунок вартості та тривалості оглядових екскурсій для інклюзивних туристів.....	87

Висновки до 3 розділу.....	90
ВИСНОВКИ.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	93
ДОДАТКИ.....	96

ВСТУП

Згідно з даними, наведеними Всесвітньою Організацією Охорони здоров'я, на сьогоднішній день у світі налічується близько 15% людей з обмеженими можливостями. Це понад мільярд від загального населення Землі. Зростання показників інвалідності, пов'язані зі старінням населення та зростанням числа хронічних порушень здоров'я, зумовлюють підвищення уваги до забезпечення рівних прав на працю, відпочинок, доступ до об'єктів інфраструктури для всіх громадян та надають прямий вплив на збільшення попиту на інклюзивний туризм. Аналіз робіт останніх років показує, що безбар'єрне середовище та інклюзивний туризм є зростаючою областю туристських досліджень та туристської практики.

Інклюзивний туризм є формою реалізації прав на відпочинок і доступ до туристичних об'єктів усіх категорій громадян, включаючи осіб з обмеженими можливостями. Рівень розвитку інклюзивного туризму залежить від ступеня доступності середовища життєдіяльності, зрілості законодавчої бази та є основою для туристичної привабливості країни. Для його розвитку потрібне вжиття заходів щодо забезпечення доступу маломобільним групам населення до міської інфраструктури, послуг зв'язку, транспортного обслуговування, об'єктів, розміщення, харчування та показу.

Інклюзивний туризм – це сукупність заходів, послуг та туристичних продуктів, які дозволяють користуватися ними усіма для всіх людей, незалежно від їхньої статі, віку чи фізичного стану, яким було б легко отримувати задоволення від туризму.

Інклюзивний туризм часто називають доступним туризмом або навіть туризмом для осіб з особливими потребами, наприклад, інвалідів, літніх мандрівників, вагітних жінок, батьків, які катають своїх дітей у візках, або навіть люди з тимчасовими травмами, такими як зламана нога або хронічні захворювання. Всі ці особи мають бути особливо активними під час подорожі.

Таким чином, інклюзивний туризм – це постійна спроба забезпечити доступність туристичних напрямків, продуктів та послуг у всьому світі для всіх людей, незалежно від їх фізичних обмежень, інвалідності чи віку. Він включає державні та приватні туристичні об'єкти. Від покращень задоволені не лише люди з обмеженими фізичними можливостями, а й їхні родичі, друзі та інші супутники.

Це туризм, який дає рівні можливості всім людям для розвитку всіх дій. Його часто обмежують певною групою людей, але його слід розглядати у більш цілісному підході. Доступність у туризмі є соціальним правом, що стосується всіх громадян. Це робить туристичну діяльність, безпечним, комфортним, автономним та стандартизованим способом.

Актуальність теми дослідження. В світі існує багато успішних прикладів інклюзивного туризму, який може стати практичним довідником для напрямків з акцентом на роль інклюзивного туризму в великих містах України та регіональному розвитку. Ця робота допоможе розвивати туристичні продукти та ініціативи для інклюзивного туризму, максимально використати цінність туризму в соціальному та економічному розвитку, особливо в великих містах України, що потребують удосконалення в туризмі для певної групи людей.

Мета роботи – проаналізувати ситуацію щодо інклюзивності в розробці оглядових екскурсій великих міст України та запропонувати нову оглядову екскурсію інклюзивного туристичного маршруту.

Реалізація поставленої мети обумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- вивчити науково-теоретичні засади інклюзивного туризму;
- розглянути становлення інклюзивного туризму на світовому туристичному ринку та в великих містах України;
- провести огляд по основним європейським центрам розвитку інклюзивного туризму;
- запропонувати ідеї розвитку оглядових екскурсій інклюзивного туристичного маршруту в місті Одеса;

– розробити нову оглядову екскурсію інклюзивного туристичного маршруту.

Методи дослідження. В результаті досліджень були використані теоретичні та практичні підходи аналізу і розвитку туристичних територій як на глобальному, так і на регіональному рівнях.

Об’єктом дослідження є інклюзивність в розробці оглядових екскурсій великих міст України.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних рекомендацій щодо інклюзивності в розробці оглядових екскурсій великих міст України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в запропонованих рекомендаціях стосовно інклюзивності в розробці оглядових екскурсій та формування міської стратегії розвитку туризму. Теоретичні положення й практичні рекомендації дослідження можуть бути використані органами місцевого самоврядування в процесі обговорення і коригування місцевої політики в сфері туризму.

Основні теоретичні положення та практичні результати наукового дослідження доповідались на Міжнародному вебінарі «Туризм як засіб реабілітації», який відбувся 5 жовтня 2022 р. на базі Одеського національного технологічного університету, м. Одеса. За результатами дослідження опубліковано наукову працю в матеріалах конференції: «Інклюзивність як складова туризму та її особливості в Україні» (додаток А).

РОЗДІЛ 1

Науково-теоретичні засади інклюзивного туризму

1.1 Поняття інклюзивність та його значення для туризму

Еволюція поглядів на ставлення до людей, які мають тяжкі порушення здоров'я, змінювалася залежно від соціокультурного контексту доби. Історія пам'ятає жорстокість античного періоду, негативи капіталізму, звірства фашизму, милосердя християнства. У будь-якому суспільстві люди з фізичними вадами були завжди. Людям із особливими потребами навішувалися образливі ярлики, їхні проблеми намагалися не помічати, замовчувати. І лише у другій половині XX століття тема інвалідності стала інтерпретуватися у суспільстві по-новому, інвалідів почали розглядати як повноправних членів суспільства. З'явився термін «інклюзія». З 70-х років XX століття і до сьогоднішнього дня на першому плані знаходиться ідея соціальної інтеграції інвалідів. Суспільство прийшло до розумінню, що інваліди – це такі ж люди, як і решта, які відрізняються лише наявністю особливих умов задоволення своїх потреб.

У 1971 році на Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (ООН) було прийнято Декларацію про права розумово відсталих осіб. Згідно з документом було визначено, що розумово відстала особа має ті ж права, що й інші люди. Зокрема має права на отримання якісного медичного обслуговування та лікування, право на освіту, навчання, відновлення працездатності, послуги опікуна для захисту власних інтересів та добробуту.

У 1975 р. Організація Об'єднаних Націй (ООН) прийняла Декларацію про права інвалідів. У Декларації було визначено поняття інваліда.

Інвалід – особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності,

внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист [4].

У 1983 році Генеральна конференція Міжнародної організації праці прийняла Конвенцію про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів, в якій встановлено рекомендації щодо підготовки кадрів, створення робочих місць, заходів щодо організації та сприяння службам професійного навчання, та усунення природних, комунікаційних та архітектурних перешкод.

В 1993 року Організація Об'єднаних Націй (ООН) прийняла Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів. У документі вказані цільові галузі для створення рівних можливостей, до яких належить доступність матеріального оточення, інформації [7].

У грудні 2006 року Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (ООН) було прийнято Конвенцію про права інвалідів.

Інвалідність в сучасному суспільстві розуміється як стан людини, у якій внаслідок захворювання, дефекту або наслідків травм порушено здатність до здійснення життєдіяльності, і з цієї причини ця людина потребує соціальної допомоги. У багатьох розвинених країнах питання щодо вжиття адекватних заходів на підтримку людей з обмеженими можливостями поставлено в практичну площину.

Відомо, що ставлення до інвалідів є певним критерієм оцінки цивілізованості суспільства. Інвалідність вважається одним із найважливіших показників соціального неблагополуччя населення, що відображає соціальну зрілість, економічну спроможність, моральну повноцінність суспільства та характеризує порушення взаємозв'язків між людиною-інвалідом та суспільством. Враховуючи той факт, що проблеми інвалідів зачіпають не лише їхні особисті інтереси, а й певною мірою стосуються їхніх сімей, залежать від рівня життя населення та інших соціальних факторів, можна констатувати, що їхнє рішення лежить у загальнонаціональній, а не вузьковідомчій площині та багато в чому визначає особу соціальної політики держави.

Конвенція Організації Об'єднаних Націй (ООН) про права інвалідів - перший юридично обов'язковий міжнародний інструмент, що гарантує права людей з інвалідністю та, що не менш важливо, що встановлює зобов'язання держави щодо забезпечення цих прав [8].

Конвенція містить права і свободи, які стосуються практично будь-яких суб'єктів з урахуванням специфіки їх реалізації для людей з інвалідністю. «Забезпечення прав, що стосуються всього населення, має специфіку щодо їхнього застосування до інвалідів. У зв'язку з цим до Конвенції включені статті щодо підвищення поінформованості, доступності, небезпечних та надзвичайних гуманітарних ситуацій, індивідуальної мобільності, абілітації та реабілітації. У більшості статей є норми, спрямовані на застосування позитивних заходів для заохочення та захисту прав інвалідів» [12].

Конвенція передбачає механізм моніторингу за виконанням державами своїх зобов'язань щодо забезпечення та захисту прав інвалідів.

Моніторинг здійснюється Комітетом із прав інвалідів. Однією з основних його функцій є розгляд періодичних доповідей держав щодо виконання ними зобов'язань за Конвенцією. Окрім цього, документ наділяє Комітет з прав інвалідів повноваженнями приймати індивідуальні повідомлення від осіб, які вважають, що держава-учасниця допустила стосовно них порушення зобов'язань, передбачених Конвенцією.

У 1991 році Генеральною асамблеєю Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) було ухвалено резолюцію «Створення можливостей для туризму людям з обмеженими можливостями в 90-ті роки». Пізніше, у 2005 році в Дакарі, такий вид туризму для людей з обмеженими можливостями одержав назву «туризм, доступний всім». Цей термін закріплено у багатьох міжнародних документах. Тим не менш, протягом 25 років терміни, що позначають туризм для осіб з обмеженими можливостями залишаються предметом дискусії [3].

На даний момент найбільш поширені терміни: «доступний туризм», «безбар'єрний туризм», відображає випадок, про який багато говорять за допомогою засобів комунікації і за допомогою якого можна просувати тему, яка

повинна лежати в основі окремих предметів, або доступність для використання громадського транспорту та мобільності, громадського харчування та дозвілля, тому ця концепція спрямована на заохочення зв'язку між різними послугами, щоб зробити їх дійсно корисними для всіх людей з різними потребами: дітей, людей похилого віку, матерів з візками, люди з обмеженими можливостями, які пересуваються в інвалідному візку або зазнають труднощів при ходьбі, люди з обмеженнями у верхніх та/або нижніх кінцівках, люди, які не бачать або нечують, у яких є алергія чи непереносимість навколишнього середовища чи їжі (рис. 1.1).

Рис. 1.1 Різновид груп інклюзивних людей

У кожному разі слово доступність налаштовується як ідеал, якого, задля досягнення рівності прав і обов'язків, рівність дозволяє особистості брати участь у житті в цілому. Тому ми не повинні обмежувати вищезгадане поняття лише стосовно туризму, а повинні розглядати його у ширшому розумінні, наприклад, Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визначає його як «можливість доступу до благ, які може дати повсякденне життя» пропозицію, не стикаючись з архітектурними бар'єрами».

Безбар'єрний туризм – вид діяльності, бізнес, який надає туристичний продукт, інформацію, окремі туристичні послуги з урахуванням потреб у доступі та організації цих послуг для маломобільних груп осіб.

Туризм доступний всім – послуга у сфері туризму всім категоріям споживачів незалежно від віку, фізичних можливостей конкретної людини чи наявності інвалідності.

Туризм – це подорожі громадян з постійного місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових, спортивних, релігійних та інших цілях регіоном чи країною. Під внутрішнім туризмом зазвичай піднімають тимчасові виїзди всередині країни, де проживає мандрівник. Види туризму можуть кваліфікуватися за різними ознаками – від вибору транспортного засобу до форми організації подорожей. Розрізняють такі види туризму, як діловий, екологічний, рекреаційний, лікувальний, пізнавальний, науковий та багато інших видів. Але найпоширеніший із них – рекреаційний, оскільки його головною метою є відпочинок. Є й інклюзивний вид туризму [9].

Процес взаємодії людей з особливими потребами здоровими людьми називається саме інклюзією. Слово інклюзія походить від латинського include – укладаю, вмикаю. Тлумачний словник Ожегова С.І. та Шведової Н.Ю. наводить чотири значення слова інклюзивний. Термін використовується в книжковій лексиці, в лінгвістиці, в системі освіти, фізики. Загальне значення терміна «інклюзивний» – передбачає включення когось або чогось у загальну картину. Інклюзією називається процес реального включення інвалідів у активне життя. Проте автори розкривають цей термін у різних трактуваннях. Термін «інклюзивний туризм» не виділяє якусь одну групу. Це створює середовище, в якому кожен, хто входить до цієї групи, відчувається бажаним і цінним гостем та клієнтом, незалежно від своїх здібностей.

Інклюзивний туризм – це форма туризму, яка включає в себе процес співпраці між різними учасниками сфери туризму, який дозволяє людям з особливими потребами в доступності, включаючи мобільну, візуальну, слухову і когнітивну складові доступності, функціонувати незалежно, на рівних умовах з почуттям власної гідності через надання універсальних туристичних продуктів, послуг і середовища.

«Інклюзивний туризм» не треба плутати з терміном «all inclusive» (все включено). Друге поняття зазвичай використовують у рекреаційному туризмі. Єдиного поняття, що таке інклюзивний туризм нині немає. Сміслові значення інклюзивного туризму має величезну кількість визначень.

Інклюзивний туризм приймає принципи універсального дизайну, який створює середовище, доступне, зрозуміле і використовується максимально можливою мірою всіма людьми, незалежно від їх віку, розміру, здібностей або інвалідності. Це виходить за межі надання пандусів для людей в інвалідних візках та вивісок зі шрифтом Брайля. Простіше кажучи, інклюзивний туризм не просто робить туризм доступним для всіх; це робить його приємним та сприяє незалежності.

З того часу, як існує туризм, були вчені, які цікавилися його ширшими соціальними перевагами, і прагнули зрозуміти, як можна максимізувати ці переваги. Концепція інклюзивного туризму може бути цінним доповненням до сімейства термінів (наприклад, відповідальний туризм, соціальний туризм, світ через туризм, туризм на користь бідних верств населення, доступний туризм), які становлять цю галузь науки. Інклюзивний туризм визначається як «Перетворюючий туризм, у якому маргіналізовані групи беруть участь в етичному виробництві чи споживанні туризму та спільному використанні його вигод»

«Туризм для всіх» – це концепція, орієнтована на зростаючий сегмент мандрівників з різноманітними потребами та вимогами. Те, що «доступно» для одного мандрівника, який є користувачем інвалідного візка, наприклад, може бути дуже важкодоступним або повністю недоступним для іншого мандрівника з іншим типом інвалідності, обмеженою рухливістю або іншими умовами [15].

Ось чому стати більш інклюзивним є більш підходящою метою для індустрії туризму, ніж зосередження уваги лише на «доступному туризмі» (який може бути розпливчастим та важким для визначення – доступним для кого?). Інклюзивний туристичний бізнес або напрямок працюють, щоб запропонувати позитивні враження від подорожей людям з різними потребами, розглядаючи їх

з різних точок зору та пропонуючи дизайнерські та сервісні рішення, спрямовані на те, щоб охопити якомога більше різних груп.

Інклюзивний туризм буквально відкриває новий світ. Охоплюючи всю спільноту мандрівників, незалежно від здібностей туроператори мають можливість звернутися до ширшого кола туристів.

Ви колись приходили в кафе з дитячим візком і виявлялось, що крісло-коляска не проходить у дверному проїзмі? Ви коли-небудь дивилися в інтернеті інформацію, чи є місце для інвалідних візків у кафе, а тільки потім виявлялось, що жодної інформації про це немає? А як щодо одноденної поїздки з великою родиною тільки тому, що там занадто багато сходів, і бабуса не зможе зручно спуститися? Інклюзивний туризм спрямований на зниження невизначеності щодо того, чого очікувати від місця призначення чи послуги. Йдеться про створення середовища, в якому всі люди почуваються бажаними та залученими. Це створює вибір і вселяє впевненість у всіх людей, дозволяючи їм отримати новий досвід [6].

Інклюзивний туризм полягає не в тому, щоб пропонувати особливу чи окрему допомогу, а в тому, щоб ставити людей на перше місце і визнавати, що всі люди є унікальними у своїх здібностях. Інклюзивність не вимагає від вас бути експертом у галузі інвалідності. Просто дружелюбно привітайте кожного з ваших клієнтів і запитайте їх, чи можете ви щось зробити для них, що покращить їх настрій та зробить ту чи іншу роботу легшою. Їхні запити можуть змінюватись від виклику таксі до заповнення форми. Не потрібно гадати у чому допомогти, просто спитайте!

Для власників бізнесу це можливість виділитись. Як обслужити ширше коло гостей? Зверніть увагу на весь досвід подорожі, від етапу планування до огляду вашої операції. Подумайте про досвід мандрівників на кожному кроці. Уявіть себе на місці різних клієнтів і зверніть увагу на деталі. Маленькі речі можуть мати велике значення.

Інклюзивний туризм – прибутковий ринок. Вживаючи усі заходів, для того щоб бути інклюзивнішими, ви звертаєтесь до ширшого кола туристів з різними

здібностями. Привітна усмішка та інклюзивне відношення можуть лише позитивно вплинути на досвід. Це має розпочатися з розгляду вашого власного ставлення до інклюзивності, пам'ятаючи, що не всі бар'єри мають фізичний характер. Ваше ставлення може бути різницею між фізичною доступністю та інклюзивністю для всіх [12].

1.2 Класифікація, основні чинники розвитку та характеристика видів інклюзивного туризму

Багато хто з нас думає про туризм як про відпочиваючих, які проживають в готелі або насолоджуються місцевими зручностями. Насправді, це набагато більше. Туризм передбачає переміщення людей з метою бізнесу, відпочинку, оздоровлення, з релігійною чи культурною метою – це виходить далеко за межі просто відпочиваючих. Проживання у місці відпочинку – це лише частина комплексного сектора, з якого складається туризм. Індустрія туризму простягається від туристичних агентств із системами бронювання, які обслуговують клієнтів у їхніх рідних містах, до міжнародних авіакомпаній та низки послуг у межах пункту призначення. Основні елементи туризму включають розміщення, транспорт, їжу та напої, розваги та відпочинок. Крім цього, туризм зачіпає багато секторів, включаючи комунікації, інфраструктуру, освіту, безпеку, охорону здоров'я, імміграцію, митницю, сільське господарство та культуру [17].

За оцінками, у всьому світі налічується понад 1 мільярд інвалідів, а також понад 2 мільярди осіб, таких як подружжя, дітей та осіб, які здійснюють догляд за особами з обмеженими можливостями, що становить майже третину населення світу, які безпосередньо страждають від інвалідності. Понад 500 мільйонів людей мають фізичні, психічні, сенсорні чи розумові відхилення. Хоча це означає величезний потенційний ринок подорожей, який, як і раніше,

залишається значною мірою недостатньо обслуговуваним через недоступні об'єкти та послуги для подорожей та туризму, а також дискримінаційної політики та практики.

Досвід показує, що туристи з обмеженою рухливістю займають важливий сегмент туристичного ринку.

Потрібно розглянути питання відносно та уваги, які необхідно приділяти людям з інвалідністю при пропонуванні ним деяких туристичних послуг. Багато організацій відносяться до людей з обмеженими можливостями з несправедливою дискримінацією, а прибуток від такого ринку часто недооцінюється. Проте аналіз нинішнього ринку та статистичні дані показують реальну картину можливого прибуткового потенціалу туристів з обмеженими можливостями: чим більш адаптовані туристичні напрямки для людей з обмеженими можливостями, тим вища якість такого туристичного напрямку буде.

Інклюзивний туризм дозволяє всім людям брати участь та отримувати задоволення від туризму. Дедалі з'являється більше людей, які цього потребують, незалежно від фізичного стану. Наприклад, літні і менш мобільні люди мають потребу в доступі та комфортному пересуванні, що може стати величезною перешкодою під час подорожей. Таким чином, доступний туризм – це постійне прагнення забезпечити доступність туристичних напрямків, продуктів та послуг для всіх людей, незалежно від їх фізичних обмежень, інвалідності чи віку. Це включає державні та приватні туристичні місця, об'єкти та послуги [18].

Для організації туризму для людей з обмеженими можливостями є різні види бар'єрів: внутрішні, зовнішні та бар'єри у спілкуванні. Внутрішні бар'єри – результат індивідуального рівня фізичних, психологічних та пізнавальних функцій людини.

Бар'єр довкілля – зовнішній для людини з інвалідністю – включає ставлення до людей з інвалідністю, архітектуру, екологічні умови, транспорт, економічні елементи, правила, інструкції, та бар'єри винятковості.

Бар'єри спілкування – це результат взаємодії для людей та його соціальним середовищем. Туризм – частина широких соціальних відносин. Туризм усуває почуття гідності, неповноцінності, інтегрує у суспільство. Попит на інклюзивний туризм зростає.

Безбар'єрне середовище – це комплекс архітектурних, транспортних та сервісних стандартів, що забезпечують рівну для всіх, у тому числі для інвалідів та людей похилого віку, доступність до громадського транспорту, адміністративних, торгових, лікувальних та видовищних закладів, а також до житлових будівель[25].

Безбар'єрне середовище – міжнародний принцип, зафіксований у таких документах, як Конвенція про права інвалідів, Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів, ухвалені резолюцією 48/96 Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй (ООН) 20.12.1993. У широкому сенсі безбар'єрне чи доступне середовище – це простір, що створює легкі та безпечні умови для більшості людей [15].

Термін «безбар'єрне середовище» в основних законодавчих актах не використовується. Натомість законодавство запроваджує термін «доступність». Безбар'єрним середовищем присвячено низку статей Конвенції Організації Об'єднаних Націй (ООН) про права інвалідів: ст. 9 «Доступність», ст. 20 «Індивідуальна мобільність» та інші [15].

Варто окремо відзначити один із видів інклюзивного туризму, а саме лікувально-оздоровчий відпочинок, який розбавляється різними туристичними заходами. Важливість існування цього різновиду добре простежується на реакції громадськості, бізнесу та систем охорони здоров'я: з кожним роком, лікувально-оздоровчих закладів, які надають клієнтам особливі шляхи відновлення здоров'я, що підходять лише конкретним людям, стає все більше.

Серед різних типів захворювань, основний акцент робиться на реабілітацію опорно-рухового апарату. У систему інклюзивного туризму включено такі типології:

- за метою (функціями): оздоровчий, пізнавальний,

спортивний;

- за основним заняттям: похід, подорож на транспорті;
- за способом пересування: пішохідний, водний, лижний, з використанням тварин, коня та ін.), залізничний, автобусний, автомобільний;
- за сезонністю: літній, зимовий, міжсезонний;
- за складом туристів: молодіжний, шкільний, сімейний;
- за тривалістю: туризм вихідного дня або відпускнуго періоду;
- за характером навантажень: пасивний, активний.

Інклюзивний туризм включає основні реабілітаційні функції:

- соціальна, що відтворює функцію, яка спрямована на відновлення сил, активно пізнавати явища природи, традиції, встановлювати нові соціальні контакти, дружні та ділові зв'язки [26].

Туризм викликає контрастну зміну монотонного життя:

- психологічна. Забезпечує зміну обстановки, зміну зазвичай способу життя, активна форма відпочинку сприяє фізичному оздоровленню та психологічному розслабленню;
- особистісно-орієнтована. Туризм позитивно впливає на розвиток особистості. Він має відновлювальну функцію і несе у собі великий гуманітарний потенціал;
- компенсаторна. Забезпечує спеціальні потреби людей з обмеженими можливостями;
- оздоровча. Має високий потенціал підтримки здоров'я життєдіяльності в активної формі;
- реабілітаційна залежить від типу мислення людей з обмеженими можливостями. Сприяє переключенню мислення на саногенне (оздоровче)

Що заважає подорожам та туризму для людей з інвалідністю?

Для людей з обмеженими можливостями подорож може бути проблемою, оскільки пошук інформації про доступні послуги, перевірка багажу в літаку, бронювання номера для задоволення потреб доступу часто виявляються складними та трудомісткими.

Конкретні проблеми, з якими стикаються мандрівники або туристи з обмеженими можливостями, включають:

- ненавчений професійний персонал, здатний інформувати та консультувати з питань доступності;
- недоступність служб бронювання та пов'язаних із ними веб-сайтів;
- відсутність доступних аеропортів та транспортних засобів та послуг;
- нестача транспортних засобів, інвалідних візків;
- відсутність адаптованих та доступних готельних номерів, ресторанів, магазинів, туалетів в громадських місцях;
- важкодоступні вулиці та транспортні послуги;
- недоступна інформація про доступні об'єкти, послуги, оренду спорядження та туристичні пам'ятки [7].

При формуванні, просуванні та реалізації туристського продукту туристські організації та індивідуальні підприємці повинні:

- передбачати для туристів з обмеженими фізичними можливостями умови для подолання, заміщення (компенсації) обмежень життєдіяльності під час подорожей;
- враховувати особливості фізичного та психологічного станів туристів з обмеженими фізичними можливостями;
- при плануванні туристичних маршрутів віддавати перевагу районам із сприятливими кліматичними та природними умовами (уникати гірські райони);
- створювати зручності для орієнтування під час туристичних подорожей та на екскурсійних маршрутах;
- обов'язково забезпечувати транспортну доступність об'єктів туристичної індустрії для людей з обмеженими фізичними можливостями;
- забезпечувати комфортність надання послуг для маломобільних груп населення [19].

Також при проектуванні інклюзивного туру повинні враховуватися низка таких факторів:

- інформаційні знаки та таблички повинні бути написані добре помітним, контрастним шрифтом;

- ширина дверей не менше 85 см, пороги не більше 2 см, повинна бути можливість піднятися на інші поверхи без використання сходів.

Ширина міських доріжок та алей – не менше 180 см: це дозволяє людям йти у різних напрямках, а також пересуватися разом з пішоходами та людьми в інвалідних візках. Інклюзивний туризм означає, що такі ж доріжки будуть і біля пляжів:

- всі потрібні об'єкти (наприклад, вимикачі, ручки, розетки) повинні бути не вище 120 см і не нижче 40 см, так що до них можна дістати стоячи або сидячи;

- простори мають бути добре освітлені, переходи між різними просторами позначені контрастними кольорами та текстурами.

Пішохідні переходи чітко позначені, але в них встановлені світлові і звукові сигнали:

- необхідна доступна інформація: екскурсії мовою жестів, музеї, адаптовані для людей з вадами зору або з вадами слуху [12].

Залежно від фізичного стану туристів з обмеженими фізичними можливостями споживачі туристського продукту поділяються на категорії:

- туристи 1-ї категорії: туристи з обмеженими фізичними можливостями пересування (інваліди-візочники тощо);

- туристи 2-ї категорії: туристи з обмеженими можливостями сприйняття навколишнього світу, з порушеннями зору та слуху;

- туристи 3-ї категорії: туристи-інваліди із загального захворювання та інших видів захворювань, не включених до 1-ї та 2-ї категорії [14].

З розвитком інклюзивного туризму подорожувати стає простіше. Від універсального дизайну отримують переваги:

- люди з інвалідністю та люди із захворюваннями зору, слуху, опорно-рухового апарату;

- батьки з дітьми, вагітні жінки;

- люди похилого віку;

- мандрівники, які не знають іноземної мови;
- мандрівники з важким багажем.

Чому доступний туризм важливий?

Доступність є центральним елементом будь-якої політики відповідального та сталого розвитку. Це є імператив прав людини, а також виняткова можливість для бізнесу. У цьому контексті інклюзивний туризм приносить користь не лише особам з обмеженими можливостями, а й усьому суспільству [7].

Для того, щоб інклюзивний туризм розвивався стійким чином, потрібно, щоб туристичні напрямки виходили за рамки разових послуг і приймали принцип універсального дизайну, що гарантує, що всі люди, незалежно від їхніх фізичних чи когнітивних потреб, можуть використовувати та насолоджуватися доступними зручностями, справедливим та стійким чином. Цей підхід відходить від преференційного чи роздільного ставлення до виборців з обмеженими можливостями та дозволяє безперешкодне використання приміщень та послуг у будь-який час на справедливій основі.

Потрібно включити мінімальні критерії та вимоги доступності до правил, що регулюють суспільні та приватні будівлі чи простори. Правила туризму встановлюють низку мінімальних вимог з погляду доступності, таких як, наприклад, обов'язковість доступу без архітектурних бар'єрів на входах та у місцях загального користування, вимога наявності ліфтів, пристосованих громадських та приватних туалетів тощо.

Я не людина з інвалідністю – як це впливає на мене?

Доступність є важливим аспектом реалізації прав старіючого населення світу. У міру того, як ми стаємо старшими, наші шанси зіткнутися з постійною чи тимчасовою непрацездатністю збільшуються. Таким чином, акцент на доступності може гарантувати, що ми зможемо повноцінно брати участь у житті нашого суспільства в похилому віці. Доступність також корисна вагітним жінкам та особам, які тимчасово знерухомлені.

Поліпшення фізичної та сервісної інфраструктури, спрямовані на забезпечення доступності, також сприяють тому, щоб у плануванні розвитку

більшою мірою враховувалися інтереси кількох поколінь. Для сімей з маленькими дітьми доступна інфраструктура, особливо в галузі транспорту, міського планування та проектування будівель, розширює можливості цих сімей щодо участі у соціальній та культурній діяльності.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) віддана стійкому та справедливому розвитку. Звичайно, внесення базових змін до об'єкта, надання точної інформації та розуміння потреб людей з обмеженими можливостями може призвести до збільшення кількості відвідувачів. Підвищення доступності туристичних послуг також підвищує їхню якість та задоволення від них для всіх туристів, а також покращує якість життя у місцевих спільнотах [4].

1.3 Нормативно-правове забезпечення, здійснення інклюзивного туризму

Туризм – один з небагатьох видів, який стійко розвивається в вітчизняному бізнесі. Інтерес до туризму пояснюється низкою чинників. По-перше, для того, щоб розпочати туристичний бізнес, не потрібні великі інвестиції. По-друге, на туристському ринку цілком успішно існують великі, середні та малі фірми. Тур є основним результатом діяльності туристичних компаній, що виступають на ринку в ролі туроператорів або турагентств. Тури поділяються на безліч різних видів, кожен з яких спеціалізується на чомусь конкретному. .

Останнім часом в Україні набув поширення інклюзивний туризм. Інклюзивний туризм передбачає, що це мандрівники незалежно від стану здоров'я можуть користуватися туристичними послугами без обмежень, незалежно від інших людей, на рівних умовах та з почуттям власної гідності. Особливо приділяється увага мандрівникам з особливими потребами. Це може бути доступність у пересуванні, візуальна та слухова доступність.

На даному етапі сектор туристичної діяльності стала контролювати держава, що зумовило створення нормативно-правової бази туризму. Наступний

етап розпочався в середині XX століття і відзначився появою міжнародних асоціацій туристських організацій. У 1975 р була утворена Всесвітня туристична організація, що дозволила створити єдиний загальносвітовий соціальний простір туризму. Туризм став соціальним інститутом світового рівня.

У нашій державі регулює відносини, пов'язані з організацією і здійсненням туризму саме Закон України «Про туризм». В ньому визначено загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України в галузі туристичної діяльності [23].

Відповідно до ЗУ «Про туризм», залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі, їх цілей, об'єктів, що використовуються або відвідуються, чи інших ознак існують такі види туризму: дитячий, молодіжний, сімейний, для осіб похилого віку, культурно-пізнавальний, спортивний, релігійний, екологічний, підводний, гірський, пригодницький, мисливський, автомобільний, самодіяльний та для людей з інвалідністю.

Удосконалення нормативних засад, упровадження інноваційних технологій, демократизація підходів в організації освітнього процесу для осіб з інвалідністю, їхнього психолого-педагогічного, медико-соціального супроводу, забезпечення архітектурної доступності до загальноосвітніх навчальних закладів різних типів передбачено Конвенцією про права інвалідів, Стандартними правилами забезпечення рівних можливостей для інвалідів, Планом дій Ради Європи щодо сприяння правам і повній участі людей з обмеженими в суспільстві: покращення якості життя людей з обмеженими можливостями в Європі, Принципами універсального дизайну прийнятими у 1997 р, Закони України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про соціальні послуги» та «Про реабілітацію інвалідів в Україні», Указом Президента України № 1845/2005 «Про заходи щодо створення сприятливих умов для забезпечення соціальної, медичної та трудової реабілітації інвалідів», Постановою Кабінету Міністрів України № 784 від 29 липня 2009р. «Про затвердження плану заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших

маломобільних груп населення на 2009-2015 роки «Безбар'єрна Україна» та іншими нормативно-правовими документами [17].

У Законі України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (875-12) (Відомості Верховної Ради УРСР, 1991 р., № 21, ст. 252 із наступними змінами):

1) преамбулу після слова «інвалідам» доповнити словами «ефективно реалізувати права та свободи людини і громадянина та», а після слова «індивідуальними» - словом «можливостями»;

2) у статті 1: у частині першій слова «та іншими законодавчими актами» замінити словами «законами України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України»;

частину другу викласти в такій редакції:

«Центральні і місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації (незалежно від форми власності і господарювання, виду діяльності і галузевої належності), їх філії, відділення, представництва, що ведуть окремий облік результатів фінансової та господарської діяльності, банки та інші фінансові установи, а також представництва іноземних юридичних осіб (у тому числі міжнародних організацій), які використовують працю найманих працівників - громадян України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами [25].

України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (далі - підприємства, установи та організації), фізичні особи, які використовують найману працю, залучають представників громадських організацій інвалідів до підготовки рішень, що стосуються прав та інтересів інвалідів».

Відповідно до статті 2 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» інвалідом є особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для

реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист.

Розрізняють 5 категорій інвалідів з наступними порушеннями: фізичні недоліки, а саме порушення опорно-рухового апарату; порушення інтелекту і психічні захворювання; порушення функцій слуху (глухі та слабочуючі); порушення функцій зору (сліпі та слабозорі); порушення роботи внутрішніх органів тобто інваліди по «загальному» захворюванню (цукровий діабет, бронхіальна астма, онкохворі та інше) [18].

У статті 4 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» зазначено, що діяльність держави щодо інвалідів виявляється у створенні правових, економічних, політичних, соціальних, психологічних та інших умов для забезпечення їхніх прав і можливостей на рівні з іншими громадянами для участі в суспільному житті та полягає у: виявленні, усуненні перепон і бар'єрів, що перешкоджають забезпеченню прав і задоволенню потреб, у тому числі стосовно доступу до об'єктів громадського та цивільного призначення, благоустрою, транспортної інфраструктури, дорожнього сервісу (далі - об'єкти фізичного оточення), транспорту, інформації та зв'язку, а також з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів до:

- освіти;
- праці;
- культури;
- фізичної культури і спорту;
- охороні здоров'я;
- соціальному захисті;
- забезпеченні виконання індивідуальної програми реабілітації осіб з інвалідністю;
- наданні пристосованого житла;
- сприянні громадській діяльності.

Соціальний захист осіб з інвалідністю є складовою діяльності держави щодо забезпечення прав і можливостей осіб з інвалідністю нарівні з іншими

громадянами та полягає у наданні пенсії, державної допомоги, компенсаційних та інших виплат, пільг, соціальних послуг, здійсненні реабілітаційних заходів, встановленні опіки (піклування) або забезпеченні стороннього догляду [30].

В Законі України «Про туризм» поняття «соціальний туризм» не розглядається. І лише в Стратегії розвитку туризму і курортів, затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6.08.08 за № 1088-р, серед основних напрямів реалізації Стратегії вказується – «розробити механізм державної підтримки впровадження туристичного продукту соціального характеру».

У законопроекті, метою якого згідно з Пояснювальною запискою до нього, є запровадження на законодавчому рівні «поняття інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму, як системи заходів, спрямованих на відновлення та розвиток фізичного, соціального, духовного, творчого та інтелектуального рівня життєдіяльності особи з урахуванням фізичних та психічних можливостей для сприяння її інтеграції в суспільство пропонується внести відповідні зміни до законів України «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про соціальні послуги», «Про туризм». Прийняття проекту, на думку суб'єктів права законодавчої ініціативи, створює правові підстави для запровадження нового виду реабілітації для людини з обмеженими можливостями здоров'я», що, у свою чергу допоможе такій категорії громадян «побороти негативні наслідки свого становища та відчувати повне активності і емоцій життя та «буде свідчити про високу соціальну спрямованість держави, про її піклування і турботу про громадян з обмеженими можливостями» [8,14].

Головне науково-експертне управління, розглянувши поданий законопроект, та підтримуючи його загальну спрямованість на забезпечення прав та свобод інвалідів, разом з тим не вбачає необхідності у прийнятті запропонованих змін з огляду на наступне [2].

У статті 4 Закону України «Про туризм» залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі (поїздки, відвідування), їх цілей, об'єктів, що використовуються або відвідуються, чи інших ознак вже передбачено такі види

туризму: дитячий; молодіжний; сімейний; для осіб похилого віку; для інвалідів; культурно-пізнавальний; лікувально-оздоровчий; спортивний; релігійний; екологічний (зелений); сільський; підводний; гірський; пригодницький; мисливський; автомобільний; самодіяльний тощо. Тобто йдеться про те, що Закон вже передбачає такий вид туризму як туризм для інвалідів, який може набувати різних форм. Крім цього, запропоновані у проекті зміни мають здебільшого декларативний характер, практично не містять нормативно-правового навантаження, а тому навряд чи з їхньою допомогою можна буде забезпечити суттєве покращення туристичного клімату для осіб з інвалідністю в Україні та за її межами [6].

Аргументація суб'єктів права законодавчої ініціативи на труднощі транспортної доступності та адаптації туристичних маршрутів, системи методичного супроводу, системи підготовки фахівців, державного фінансування тощо як на обставини, що обумовлюють прийняття цього проекту, свідчить, на нашу думку, переважно про неналежне виконання норм чинного законодавства України, а не про необхідність додаткового законодавчого регулювання відповідних суспільних відносин. Адже згідно із статтями 26, 27, 28 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» підприємства, установи, організації та фізичні особи - підприємці зобов'язані створювати умови для безперешкодного доступу інвалідів (у тому числі інвалідів, які використовують засоби пересування та собак-поводирів) до об'єктів фізичного оточення. Планування і забудова населених пунктів, формування мікрорайонів, проектування, будівництво і реконструкція об'єктів фізичного оточення без пристосування для використання інвалідами не допускаються. Крім того, питання доступності для осіб з інвалідністю нарівні з іншими до фізичного оточення, до транспорту, до інформації та зв'язку, зокрема, інформаційно-комунікаційних технологій і систем, а також до інших об'єктів і послуг, відкритих або таких, що надаються населенню, як у міських, так і в сільських районах, визначено у статті 9 Конвенції Організації Об'єднаних Націй (ООН) про права інвалідів (ратифікована Україною 16.12.2009 р.) [2,5].

Слід також звернути увагу на те, що визначення змісту терміна «інклюзивний реабілітаційно-соціальний туризм» у змінах до статті 1 Закону України «Про реабілітацію інвалідів» не узгоджується з визначенням змісту цього терміна у змінах до статті 1 Закону України «Про туризм», а також на те, що у законі про внесення змін закони, до яких вносяться відповідні зміни, розташовуються у хронологічного порядку [7].

Реалізація політики щодо інтеграції осіб з інвалідністю у суспільство на сучасному етапі потребує забезпечення максимально зручних умов життя і побуту людей з обмеженими фізичними можливостями, зокрема створення «безбар'єрного» середовища, в якому зазначена категорія громадян матиме можливість без ускладнень користуватися усіма елементами інфраструктури, відвідувати будь-які об'єкти житлового та громадського призначення, вільно пересуватися транспортом, користуватися засобами зв'язку та мати доступ до інформації. Рух у напрямку впровадження принципів універсального дизайну в Україні розпочався з прийняття Конвенції про права інвалідів 16 грудня 2009 року і Факультативного протоколу до неї, серед головних принципів якої – повне залучення в суспільство людей з обмеженими можливостями, повага до особливостей людей з інвалідністю, рівність можливостей та доступність, а 6 березня 2010 року ці договори набули чинності на території України [8].

Та незважаючи на це сьогодні гостро постало питання впровадження інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму згідно з Конвенцією ООН про права інвалідів. Науковці визначають інклюзивний реабілітаційносоціальний туризм як систему заходів спрямованих на відновлення та розвиток фізичного, соціального, духовного, творчого та інтелектуального рівня життєдіяльності особи з урахуванням фізичних та психічних можливостей для сприяння її інтеграції в суспільство.

Для вирішення проблемного поля 27-29 жовтня 2016 року на базі Уманського державного педагогічного університету відбувся вперше в Україні I Міжнародний науково-практичний симпозіум «Актуальні проблеми розвитку інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму в Україні». Цій події

передувало створення Асоціації «Інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму», де серед засновників, таких як Комунальний заклад «Черкаський обласний центр медико-соціальної експертизи Черкаської обласної ради», Національний історико-культурний заповідник «Чигирин», Шевченківський Національний заповідник м. Канів, Національний дендрологічний парк «Софіївка», Громадська спілка «Всеукраїнське науковопрактичне об'єднання Інклюзивного туризму інвалідів і чорнобильців України», Благодійний фонд «Підтримки програм соціального захисту осіб постраждалих від аварії на Чорнобильській атомній електростанції (ЧАЕС) та інвалідів» співзасновником виступив і Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (факультет соціальної та психологічної освіти) [10,11].

По результатам проведення I Міжнародного науково-практичного симпозіуму до відомств була подана резолюція з пропозиціями по застосуванню інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму у всіх сферах життя осіб з інвалідністю. Також на нашу думку, не повинно залишатись без уваги і те, що із загальної кількості в українському суспільстві громадських об'єднань, яких налічується близько 18 тис., понад 900 організацій зосереджують свою діяльність на проблемах осіб з обмеженими можливостями. Найбільш тривалий час в Україні діє Українське товариство сліпих та Українське товариство глухих. Нині активно ведуть роботу Всеукраїнська організація інвалідів «Союз організацій інвалідів України», «Національна Асамблея інвалідів України» [7].

Активно діють фонд «Крок за кроком», «Всеукраїнська громадська організація наукового товариства інвалідів», Всеукраїнська громадська організація «Коаліція захисту прав інвалідів та осіб з інтелектуальною недостатністю», Всеукраїнський фонд соціальної допомоги інвалідам з вадами слуху, благодійне товариство допомоги особам з інтелектуальною недостатністю «Джерела», міжнародний благодійний фонд, що надає допомогу та опіку дітям-інвалідам Чорнобиля, фонд Віктора Пінчука, благодійна організація для людей з обмеженими можливостями «Життя без обмежень», та інші [12].

Висновки до 1 розділу

Інклюзивний туризм є актуальним напрямом розвитку туризму, асоціюється з безбар'єрним середовищем і ґрунтується на таких міжнародних документах, як Конвенція про права інвалідів, стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів, прийнятих резолюцією Генеральної асамблеї у 1993 році. В широкому сенсі інклюзивне середовище – це безпечний, комфортний простір для більшості людей. Термін «інклюзивний» туризм стосовно не тільки інвалідів, а й людей, які мають функціональні обмеження через порушення здоров'я, які можуть мати тимчасовий, хоч і довгостроковий характер, був вперше введений у 1991 році резолюцією Генеральної асамблеї Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) «Створення можливостей для туризму людям з обмеженими можливостями у дев'яності роки». Отже, термінологію туризму було запроваджено поняття «туризм всім (tourism for all)». І в сучасному світі поняття «інклюзивний», «безбар'єрний», «доступний» тепер трактується як відсутність будь-яких бар'єрів не тільки для людей з інвалідністю, але і для людей похилого віку, людей з маленькими дітьми і людей, які мають функціональні порушення.

Розглядаючи існуючі сьогодні у вітчизняній практиці методологічні підходи до технологій та організації інклюзивного туризму, наголошуємо, що сутність цього процесу розглядається через організацію туризму для людей з інвалідністю та обмеженими можливостями. Ставиться знак рівності між такими дефініціями, як «інвалідний туризм», «соціальний туризм», «реабілітаційний туризм». Такий підхід до визначення сутності інклюзивного туризму є методологічно не вірним, тому що не враховує найважливішу функцію інклюзії – включення туриста, мандрівника до соціуму, мікрогрупи.

Основною метою державної соціальної політики щодо розвитку інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму, захисту та підтримки осіб з

інвалідністю в Україні має бути забезпечення рівних можливостей та реалізація конституційних прав цієї категорії громадян, створення сприятливих правових, політичних, соціально-економічних, медичних, психологічних, організаційних умов і гарантій для забезпечення людського розвитку та інтеграції у суспільне життя. З іншою боку надзвичайно важливим є особиста активна громадянська позиція людей, що мають інвалідність. Їх безпосередня участь у розбудові відкритого суспільства сприятиме підвищенню рівня життя як їх особисто так і інших вразливих категорій населення.

РОЗДІЛ 2

Сучасний стан інклюзивного туризму при проведенні оглядових екскурсій великими містами України

2.1 Становлення інклюзивного туризму на світовому туристичному ринку

У всьому світі налічується понад один мільярд людей з різними формами інвалідності, що еквівалентно приблизно 15 відсоткам населення світу. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я Організації (ВООЗ) 2018 р., 80 відсотків цих людей живуть у країнах з ринком, що формується, та країнах, що розвиваються, де вони часто зазнають порушень прав людини, дискримінації та стигматизації. У багатьох випадках вони страждають від недоліків у всіх сферах життя в порівнянні з людьми без інвалідності, це означає, що вони не можуть розвивати свої індивідуальні здібності та потенціал.

Це стосується, зокрема, людей, що належать до груп населення, які перебувають у несприятливому становищі з інших причин, наприклад, жінки та дівчата, які піддаються дискримінації у багатьох країнах через їх стать.

Загальною метою всіх зусиль щодо дотримання, захисту та заохочення прав інвалідів є включення. Кожен повинен мати можливість на рівній основі брати участь у соціальному, економічному та політичному житті. Це також є центральною частиною Порядку денного Організації Об'єднаних Націй (ООН) у сфері сталого розвитку на період до 2030 р. з його керівними принципами. Принцип «нікого не залишати поза увагою» [6].

Туризм має особливий потенціал для сприяння інклюзивності. Ця галузь є трудомісткою та пропонує інвалідам різноманітні можливості працевлаштування та отримання доходу. Доступні туристичні послуги, які дозволяють особам з обмеженими можливостями брати участь у подорожах та відкривають великий ринок.

Туризм заохочує зустрічі між людьми з інвалідністю та без неї. Це підвищує впізнання осіб з обмеженими можливостями та допомагає зруйнувати упередження та застереження інших людей. Натомість місцеве населення може скористатися пропозиціями доступного туризму у суспільній сфері. Таким чином, сприяння залученню до туризму є не лише ефективним способом скорочення бідності та соціальної нерівності у країнах з розвинутою економікою, а й має значний потенціал для збільшення економічної доданої вартості.

У зв'язку з цим тема інклюзивності у контексті туризму має активно просуватися у відповідних проектах у сфері міжнародного співробітництва у сфері розвитку та завжди враховуватися. Різні проекти, які мають широкий спектр можливостей щодо цього. Відправні точки для просування інклюзивності настільки різноманітні, як і сама галузь [9].

Розглянуті запропоновані критерії розвитку інклюзивного туризму на світовому туристичному ринку:

- коротке введення у предмет з фактами та цифрами, що стосуються становища осіб з обмеженими можливостями у всьому світі, аргументами на користь заохочення інтеграції та позитивної ролі, яку туризм може зіграти у цьому відношенні.
- розуміння ідеального напрямку інклюзивного туризму, включаючи його різні елементи, принципи, цільові групи та підсистеми зайнятості, підприємництва та подорожей.
- відправні точки для подолання найважливіших бар'єрів та шість пропозицій щодо високоефективних стратегій рішення.
- керівні принципи, що описують шість етапів процесу розробки системи співробітництва, що дозволить туризму на національному рівні мати довгостроковий вплив.

Інклюзивність означає, що люди з інвалідністю та без неї мають можливість однаково брати участь у соціальному, економічному та політичному

житті, розвивати свій індивідуальний потенціал та використовувати свої навички для сприяння загальному благу [13].

Інклюзія є об'єктивним і водночас безперервним процесом, який, як і раніше, вимагатиме багато часу. Багато країн приступили до роботи над досягненням цілей, визначених на основі Конвенції про права інвалідів, але ще багато важливої роботи.

Причини, з яких просування інклюзивності таке важливе:

Особи з обмеженими можливостями часто не мають доступу або мають вкрай обмежений доступ до освіти, працевлаштування, туристичного продукту та інших основних послуг. З цієї причини вони часто живуть у злиднях. Бідність як контекстуальний фактор збільшує ризик інвалідності, наприклад через те, що люди не мають доступу до медичного обслуговування або страждають від недоїдання. Включення може розірвати це небезпечне коло інвалідності, ізоляції, бідності та хвороб.

Інклюзивність – це різноманітність. Інваліди є важливою частиною суспільства і допомагають зробити його різноманітнішим. Різноманітність означає прийняття цієї різноманітності, її свідоме використання та активне просування. Це також включає ставлення до інвалідів з такою самою повагою, як і до інших людей, та допомога їм у розвитку їхнього індивідуального потенціалу.

Туризм володіє особливим потенціалом для створення регіональної доданої вартості. Цей потенціал є наслідком різних особливостей галузі:

- туризм створює місцеві робочі місця, які не можна передати до інших країн, і, незважаючи на місцевий характер, приносить у країну іноземну валюту.
- через безліч взаємозв'язків між туризмом і пов'язаними з ним галузями, такими як сільське господарство та роздрібна торгівля, вплив доходів від туризму на економіку в цілому величезний.

Індустрія туризму має особливий потенціал для створення регіональної доданої вартості та заохочення участі. Він створює простір для зустрічей, підвищує впізнаваність осіб з обмеженими можливостями і, як наслідок,

допомагає зруйнувати забобони та покласти край ізоляції. Чинники, що впливають на це, знаходяться у взаємній залежності один від одного [25].

Діяльність співпраці з метою розвитку завжди пов'язана з конкретним географічним районом. Межі цієї області визначаються кожної конкретної комісії. Зона може охоплювати всю країну, частину країни чи транскордонний регіон. Щоб сприяти інтеграції стійким та ефективним чином, ці певні галузі мають бути досить великими та забезпечувати потенціал для розробки необхідних нормативних принципів, організаційних структур та операційних процесів.

З цієї причини термін «туристичний напрямок» розуміється як такий, що відноситься до географічної одиниці відповідного розміру та структури, в якій здійснюється втручання та передбачається досягнення бажаного результату. У багатьох випадках такою відповідною географічною одиницею буде країна чи великий продуктивний регіон.

У рамках дестинації багато постачальників беруть участь у постачанні туристичних продуктів. Послідовна та повністю інклюзивна туристична послуга може бути створена лише внаслідок взаємодії безлічі різних видів діяльності та пропозицій. Хоча важливий кожен невеликий крок на шляху до інклюзивної індустрії туризму, також надзвичайно важливо забезпечити цілеспрямований взаємозв'язок окремих заходів, заходів та пропозицій один з одним. Найефективніше це можна досягти лише на рівні пункту призначення. Особлива увага приділяється трьом конкретним областям інклюзивного туризму: зайнятість, підприємництво та подорожі [27].

Що характеризує напрямок інклюзивного туризму?

У таблиці 1 представлений огляд основних елементів та характеристик інклюзивного туристичного спрямування, а також загальна перспектива галузі. У той час як більшість країн зосереджені на розвитку доступних способів подорожей. Вони також повинні розглядати питання працевлаштування та підприємництва. Це пов'язано з тим, що вони є ключовими чинниками співпраці

з метою розвитку, особливо якщо сприяння залученню до туризму має сприяти боротьбі з бідністю та соціальною нерівністю.

Таблиця 2.1

Огляд елементів напряму інклюзивного туризму

Елементи	Напрямки інклюзивного туризму
Обізнаність	Особи, що приймають рішення, та постачальники послуг у промисловості туризму усвідомлюють важливість і потенціал розвитку інклюзивного туризму.
Інклюзивність	Залучення людей з обмеженими можливостями є метою розвитку туризму, яку підтримують всі учасники.
Участь	Особи з інвалідністю залучені до процесів ухвалення рішень, зокрема, у тих сферах, де їх інтереси та предмет інклюзії загалом відіграють роль.
Цільові групи	Цільова група однаково складається з гостей та місцевих жителів з обмеженими можливостями, причому останні в основному є працівниками та засновниками туристичного бізнесу.
Видимість	Соціальна, культурна та політична популярність людей з обмеженими можливостями виникає в результаті зустрічей між місцевими жителями та відвідувачами з обмеженими можливостями.
Інклюзивна зайнятість	Компанії та організації, що беруть участь у ланцюжку створення вартості у сфері туризму, заохочуються та підтримуються для найму інвалідів та забезпечення справедливих умов праці.
Інклюзивне підприємництво	Особи з обмеженими можливостями заохочуються та підтримуються у створенні туристичного бізнесу або самозайнятості в індустрії туризму.
Доступні подорожі	Компанії та організації у ланцюжку створення цінності туризму заохочуються та підтримуються, щоб пропонувати інклюзивні подорожі.

В інклюзивному туристичному напрямі залучення людей з обмеженими можливостями є метою розвитку туризму, яку підтримують всі учасники. Для туристичних дестинацій це означає, що інклюзивність має бути міцно вбудована у систему дестинації та має бути обов'язковою характеристикою.

Загальні цілі розвитку інклюзивного туризму:

- участь людей з обмеженими можливостями у туристичних пропозиціях у пункті призначення;
- участь людей з обмеженими можливостями у туризмі як наймані працівники;
- участь людей з обмеженими можливостями у туризмі за умов самозайнятості.

Дестинації відповідають за допомогу у досягненні цих цілей, вживаючи відповідних заходів та застосовуючи чинне законодавство на основі Конвенції про права інвалідів. Туристичні організації та інші відповідні установи можуть виступати як важливі зразки для наслідування в цьому відношенні, наймаючи інвалідів і сприяючи інтеграції [9].

Особи з обмеженими можливостями включені до процесів прийняття рішень в інклюзивному туристичному напрямку - це принцип Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права інвалідів, який має застосовуватись, зокрема, до туризму. Чи знайдеться якась інша галузь, де їх участь дуже важлива, особливо коли необхідно цілеспрямовано представляти інтереси малозабезпечених верств населення. Це пов'язано з тим, що узгоджена загальна туристична пропозиція може бути створена лише тоді, коли безліч різних осіб, які приймають рішення, працюють разом та діють в одному напрямку. Якщо пропозиція має бути доступною, а процес її створення має бути інклюзивним, дуже важливо залучати людей з обмеженими можливостями до процесів планування. Участь робить їх більш помітними та допомагає зруйнувати стереотипи серед людей, перед якими стоїть завдання реалізувати інклюзивність на практиці у своїх компаніях та галузях. І що важливо, люди з інвалідністю, як фахівці у своїй галузі, найкраще підходять для оцінки того, що важливо у розвитку інклюзивного туризму, а також, що необхідно для цього враховувати [10; 13].

У дестинації інклюзивного туризму цільова група поділяється на гостей та місцевих жителів з обмеженими можливостями, причому останні переважно є працівниками та засновниками туристичного бізнесу. Це призводить до ряду

різноманітних синергій. Сприяння інклюзивної зайнятості у промисловості туризму також є інвестицією в якість туристичних пропозицій. Це пов'язано з тим, що люди з обмеженими можливостями можуть зробити цінний внесок у створення високоякісного асортименту туристичних пропозицій, оскільки їм легше поставити себе на місце людей з цільових груп, які, наприклад, самі мають обмежені можливості. Крім того, місцеве населення отримує вигоду від пропозицій доступного туризму у суспільній сфері, таких як доступні визначні пам'ятки. Тому корисно застосовувати комплексний підхід до теми інклюзивності за допомогою туризму та зосередити увагу на різних цільових групах. Також дуже важливо враховувати відмінності усередині цих груп. Не всі інваліди однакові. Люди з інвалідністю становлять різноманітні групи. Категоризація групи допомагає цілеспрямовано руйнувати бар'єри та забезпечувати відповідність житлових приміщень для потреб людей. Корисно розрізняти такі цільові групи, особливо щодо вимог інклюзивного туризму.

Група 1: Особи з обмеженою рухливістю

До цієї групи входять особи, мобільність яких постійно чи тимчасово обмежена. Це можуть бути люди, які покладаються на таке обладнання, як інвалідні коляски або пристрої для ходьби, а також люди, яким важко пересуватися через вік або хворобу. Їхня обмежена мобільність означає, що вони покладаються на доступне фізичне середовище [17].

Основними вимогами до доступної пропозиції є:

- доріжки та входи без сходів;
- без порогів та ступенів;
- досить широкі дверні прорізи;
- сходи із зручними поручнями;
- багато місць для сидіння;
- достатньо місця для пересування та маневрування у приміщенні;
- достатньо місця для зберігання, наприклад, ходунків;
- доступні санітарно-технічні споруди.

2 група: сліпі та слабозорі.

Сліпим і людей з вадами зору важко самостійно орієнтуватися в незнайомій обстановці, їм може знадобитися допомога фахівця. Однак потреби сліпих людей сильно відрізняються від потреб людей з вадами зору. У зв'язку з цим необхідно вживати різноманітні заходи [19].

Основні вимоги до доступної пропозиції для людей з вадами зору включають:

- текст у відповідному розмірі шрифту;
- піктограми, перемикачі, ручки, засоби орієнтування тощо чітко контрастних кольорів;
- хороші світлові умови та освітлення приміщення;
- смуги з підсвічуванням або контрастні смуги на сходах та скляних дверях.

Основні вимоги до доступної пропозиції для сліпих включають:

- звукова інформація;
- можливість взяти із собою собак-поводирів;
- інформація шрифтом Брайля чи опуклим тактильним шрифтом (рис. 2.1).;
- тактильні підлоги та бруківка;
- доступні веб-сайти [18].

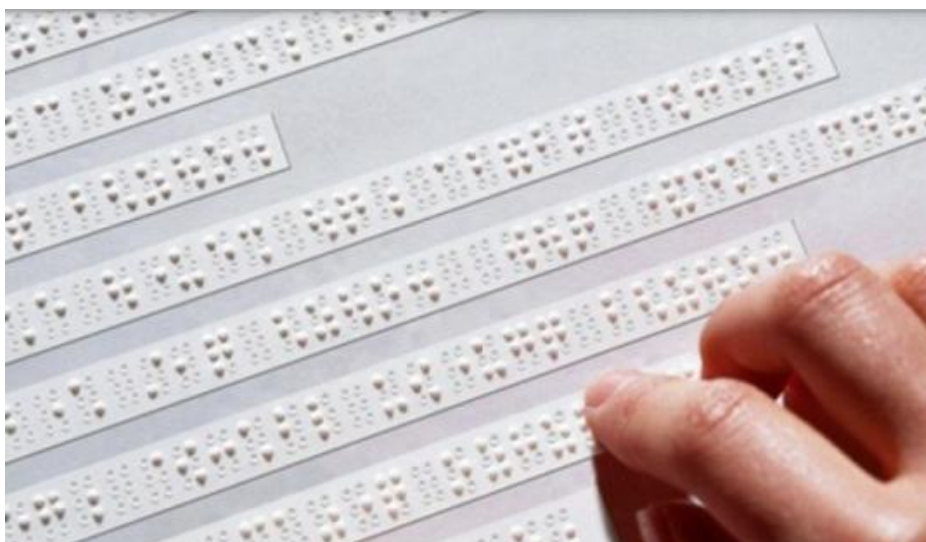

Рис. 2.1 Шрифт Брайля

Тактильна бруківка (рис. 2.2) є системою текстурованих індикаторів поверхні землі, що використовуються в громадських місцях для допомоги людям з порушеннями зору і сліпим.

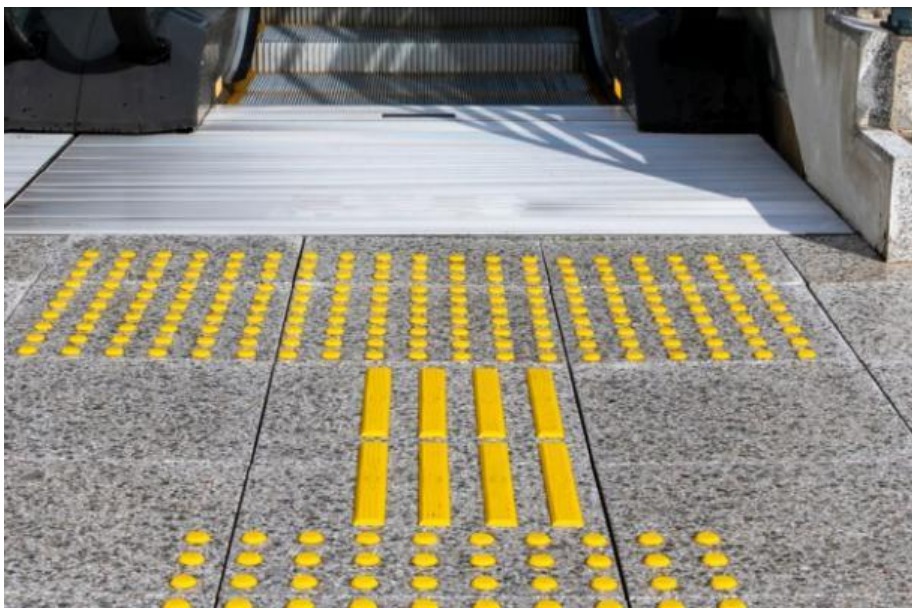

Рис. 2.2 Тактильна бруківка

3 група: глухі та слабочуючі.

Люди з порушенням слуху погано чують звукові сигнали або можуть взагалі їх не чути. Тому їм потрібні передусім візуальні форми комунікації. Багато глухих людей використовують мову жестів або можуть зрозуміти частину сказаного, читаючи по губах.

Основні вимоги до доступної пропозиції включають:

- додавання візуальної інформації до звукової інформації, наприклад субтитри у відео;
- надання письмової інформації;
- підтримувати візуальний контакт та чітко говорити;
- використання сурдоперекладачів у разі потреби.

Група 4: люди з когнітивними порушеннями

У цю групу входять люди з труднощами у навчанні, синдромом дефіциту уваги, порушеннями розвитку та неврологічними захворюваннями. Однією з проблем є різноманітність потреб для кожного типу інвалідності. Люди з

когнітивними порушеннями зазвичай відчують труднощі зі сприйняттям та обробкою інформації. Вони також можуть мати дефіцит уваги, проблеми з пам'яттю чи обмежене вирішення проблем здібності [19].

Основні вимоги до доступної пропозиції включають:

- поняття простої мови (мовленнєве спілкування короткими, простими, граматично правильними реченнями);
- написання тексту короткими, простими, граматично правильними реченнями;
- надання інформації простою мовою;
- використання зображень, таких як фотографії або символи.

Також на додаток до цих цільових груп є багато інших груп людей, які можуть скористатися викладеними тут заходами. Наприклад, доступне фізичне середовище корисне для тих, хто несе велику валізу або штовхає коляску, а також для людей, які менш мобільні через свій вік. Дітям та іноземним гостям також буде корисна проста мова та спілкування за допомогою зображень. Таким чином, інвестиції в доступність можуть окупитись декількома способами.

2.2 Екскурс по основним європейським центрам розвитку інклюзивного туризму

З розвитком сучасного суспільства розвивається та адаптується до нових умов туристична індустрія. Одним із сучасних перспективних напрямів туристичної діяльності є організація туристичних турів для людей з інклюзією та, насамперед, людей з інвалідністю. Необхідно розглянути особливості та проблеми створення інклюзивного середовища для цієї категорії туристів на прикладі зарубіжного досвіду.

Враховуючи сучасний стан суспільства у світі, необхідно констатувати швидкі темпи зростання кількості людей, які потребують соціальної та

спеціальної допомоги. За загальноприйнятими міжнародними стандартами їх відносять до різних інклюзивних категорій, а якщо йдеться про туристичну сферу, то до категорії інклюзивних туристів.

Відомо, що термін «інклюзивний туризм» нині перестав бути остаточним ні в науці, ні практично. Існує кілька інтерпретацій терміна «інклюзивний туризм». У країнах Євросоюзу сегмент туризму для людей з обмеженими можливостями називають доступним туризмом або туризмом для всіх. Такий термін інтерпретується також як «туризм для всіх» (tourism for all), «доступний туризм» (accessible tourism), «туризм для інвалідів», «інватуризм», «паратуризм», «безбар'єрний туризм», «реабілітаційний туризм», «корекційно-навчальний туризм» та інші. При цьому суть такого виду соціальної реабілітації не змінюється. Остаточно цей термін було закріплено у 2009 році на 18-й сесії Генеральної Асамблеї Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) в Астані (Казахстан) та прописано у «Декларації зі спрощення туристичних подорожей». У ньому пропонувалося (рекомендувалося) країнам-членам Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) створити на території своїх країн туристичні об'єкти та установи, які були б доступні для людей з обмеженими можливостями здоров'я, публікувати для них чітку та доступну інформацію про існуючі служби та проблеми, з якими вони можуть зіткнутися під час подорожі.

Багато сучасних дослідженнях часто застосовується термін «адаптивний туризм». Хоча ще 1991 року на черговій сесії Генеральної Асамблеї Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) було ухвалено резолюцію «Створення можливостей для туризму людям з обмеженими можливостями в дев'яності роки» (Creating Tourism Opportunities for Handicapped People in the Nineties), текст якої надалі (на 16-й сесії 5 році в Дакарі, Сенегал) був оновлений і отримав назву Туризм, доступний для всіх (Accessible tourism for all). Таким чином, терміни «інклюзивний туризм» та «туризм, доступний для всіх» є синонімами, а термін «адаптивний туризм» відображає цільову спрямованість туристської діяльності осіб з особливими потребами у туристичних та сервісних послугах. Такий підхід дозволяє розглядати «адаптивний туризм» як можливість застосування його у

вигляді туристичних подорожей у природному середовищі. А ось термін «безбар'єрний туризм» відображає ступінь пристосованості об'єктів показу, можливостей туристичної інфраструктури та застосовується, як правило, у місцевому туризмі чи екскурсійній діяльності [23; 24].

«Інклюзивний туризм необхідно сприймати як соціальну інтеграцію», – вважає Скотт Райан, один із пропагандистів та засновників «доступного туризму». Найбільш універсальним способом соціальної інтеграції є туризм. Тому необхідна модернізація туристичної сфери, в якій поняття «доступність туризму для всіх» розглядатиметься в плані пристосування інфраструктури туристичних центрів та об'єктів екскурсійного показу до різних потреб усіх людей, у тому числі людей з інвалідністю, людей похилого віку, їхніх опікунів та членів сімей, людей із тимчасовими обмеженими можливостями, сімей із маленькими дітьми та інших. Інклюзивний туризм можна розглядати і як форму туризму, яка включає процес співробітництва між різними учасниками сфери туризму. Це дозволяє всім інклюзивним категоріям, і насамперед людям з особливими потребами, бути причетними до туристичної інфраструктури з використанням доступної навколишнього середовища, включаючи мобільну, візуальну, слухову та когнітивну складові доступності. Однією з причин низького попиту на інклюзивні тури, навіть за кордоном, експерти називають страх інклюзивних туристів та неминучий дискомфорт, зумовлений обмеженими можливостями пересування чи когнітивних здібностей у людей з порушеннями зору, слуху, а також вузьке розуміння терміну «доступний туризм» та плутанини навколо цього поняття [14].

Для розуміння та практичного застосування феномену «інклюзивний туризм» необхідні комплексні дослідження в галузі медичної, економічної, соціальної та рекреаційної географії, туризмології, психології, соціології та інших напрямів для ґрунтовної розробки теоретико-методологічної бази, яка б послужила інструментом для практичного застосування рекомендацій по роботі з інклюзивними туристами.

Проблеми соціалізації та адаптації людей з інклюзією до навколишнього середовища є тематикою наукових досліджень як українських (О. Бейдик, Н. Білоусова, О. Любицева, Богданов, Г. Гаврюшенко, О. Колупаєва, Н. Найда, Н. Софій, І. Ярмошук та ін., які присвячують свої наукові праці дослідженню проблеми залучення осіб з особливими потребами до навчання в освітніх установах, їх реабілітації та соціалізації до громадських норм), так і зарубіжних науковців (В. Преображенський, М. Мироненко, І. Твердохлібов, І. Зорін, С. Сесьолкін та ін.) [26].

Проблеми надання різних форм реабілітаційної допомоги у туристичній сфері описувалися та висвітлювалися у науковій літературі у різних сферах професійної діяльності людей: медицині, психології, реабілітації, соціології та інших. Це питання розглядалося:

- українськими вченими (М. Білоусова «Інтеграційні процеси впровадження інклюзивного туризму у соціально-реабілітаційну систему України»; Білоусова «Інклюзивний туризм у реабілітаційній системі України: від теорії до практики» (монографія); І. Терюханова «Стимулювання роботодавців до працевлаштування інвалідів: закордонний досвід та вітчизняна практика»);

- зарубіжними вченими (Culham A. «Deconstructing Normalisation: Clearing the Way for Inclusion»).

Цей вид туризму набирає обертів у всьому світі, тому що 7% туристів країн світу – люди з інвалідністю. Довідник з туризму для людей з фізичними вадами, який був випущений у Німеччині в 1993 році, налічує близько 1500 фірм у всьому світі, які надають послуги для людей з інвалідністю у сфері туризму. За оцінкою експертів, попит на ринку туризму, доступного для всіх, зростатиме й у найближчі роки.

У країнах Європи інклюзивний туризм – звичайне явище, тому свої послуги у цій сфері пропонують безліч турфірм, що мають різноманітні спеціалізовані туристичні програми та екскурсії для людей з інвалідністю. Економічно вигідною для розвитку соціального туризму є наявність окремих одиничних інфраструктурних елементів, а створена цільова система, що

забезпечує доступ людей до повноцінного відпочинку, а значить і до ефективного відновлення фізичних і духовних сил.

Так, наприклад, у Німеччині з метою розвитку культурно-пізнавального туризму місця дозвілля оснащені з урахуванням потреб маломобільних громадян. У музеях та театрах, як правило, пропонуються крісла коляски, якими можуть скористатися люди з інвалідністю.

Велика увага до «доступного» культурно-пізнавального туризму приділяється і в Іспанії. Британські турфірми, що спеціалізуються на інклюзивних турах, провели інспекцію в Барселоні і визнали це місто одним із найкращих у світі з погляду туристичної доступності. Було створено спеціальний сайт «Доступний туризм», що містить усі відомості про відповідні поїздки Каталонією, з наданням детальної інформації про 19 туристичних маршрутів, на яких створено необхідні умови для прийому людей з інвалідністю та для людей похилого віку. Технічне оснащення сайту дозволяє людям з інвалідністю (включаючи тих, хто погано бачить), без сторонньої допомоги, мати повний доступ до інформації (за рахунок більш контрастного зображення, спеціальних пристроїв для полегшення читання з екрану, аудіо) і т.д.). Зараз сайт доступний шістьма мовами: каталонська, іспанська, англійська, французька, італійська та німецька. Всі центральні вулиці міста обладнані рампами, всі автобуси адаптовані, в готелі є спеціальні номери, зручні для людей з інвалідністю. Кожна нова станція метро має спеціальне обладнання для людей з обмеженими можливостями.

У Фінляндії (регіон Порвоо) перебуває одразу кілька малих турфірм, які пропонують послуги з організації водного туризму на прогулянкових суднах, куди можуть піднятися люди на інвалідних візках.

У Франції найбільшого поширення набула така форма соціального туризму, як сільський туризм. Асоціація соціального туризму, яка розвиває цей напрямок, володіє об'єктами відпочинку та пропонує їх за невелику плату своїм пайовикам цілий рік, у тому числі й молоді.

Таблиця 2.2

Зарубіжні країни, у яких найрозвиненіший інклюзивний туризм

Назва країни	Рівень безбар'єрного середовища	Види туризму
Іспанія	Адаптовано всі елементи туристичної інфраструктури майже на 90%	Гірськолижний, вітрильний, науково-пізнавальний, пляжний
Фінляндія	Адаптовано всі елементи туристичної інфраструктури майже на 70%	Рейма Кантрі (сафарі на собаках, конях, чотириколісних мотоциклах, снігоходах (взимку), а також риболовля, веслування, плавання на плотах і лижі), гольф, керлінг.
Ізраїль	Адаптовано всі елементи туристичної інфраструктури майже на 85%	Культурно-пізнавальний, пляжний, релігійний
Греція	Адаптовано всі елементи туристичної інфраструктури майже на 65%	Культурно-пізнавальний для незрячих
Угорщина	Адаптовано всі елементи туристичної інфраструктури майже на 65%	Переважає культурно-пізнавальний, пляжний, лікувально-оздоровчий
Чехія	Адаптовано всі елементи туристичної інфраструктури майже на 95%	Культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, дотичні стежки у світ, івент-тури (організація міжнародних фестивалів для людей з обмеженими можливостями здоров'я), гірськолижний, скутерний, інтелектуальний
Німеччина	Адаптовано всі елементи туристичної інфраструктури майже на 95%	Культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий
Франція	Адаптовано всі елементи туристичної інфраструктури майже на 85%	Культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, гірськолижний, скутерний
Великобританія	Адаптовані всі елементи	Культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, інтелектуальний
США	Адаптовано всі елементи туристичної інфраструктури майже на 80%	Культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, паралімпійські ігри
Австралія	Адаптовано всі елементи туристичної інфраструктури майже на 75%	Культурно-пізнавальний, екологічний, пляжний, вітрильний, дайвінг

В Австрії найбільшого розвитку отримав спортивно-розважальний туризм. Гірський курорт Тіроль увійшов до числа найбільш пристосованих для інвалідних візків районів Європи, де можна не просто безперешкодно гуляти вулицями Тіроль та оглядати пам'ятки, а й піднятися на певні гірські висоти і, що найцінніше, займатися всіма доступними для них активними видами спорту на базах відпочинку.

Одним з найкращих прикладів по упровадженню інклюзивного туризму стала Великобританія. Для людей з інвалідністю адаптуються автобуси і поїзди, в музеях є спеціальні екскурсії і навіть працює окремий спеціалізований туроператор Tourism for all. Сайт пропонує створити свій ідеальний туристичний маршрут відповідно до своїх захоплень та потреб. Tourism for all Н це маленька, яскрава, незалежна, національна благодійна організація, яка є помічником під час планування відпусток для людей з інвалідністю, а також експертом в питаннях доступного туризму на території Великобританії. Як зазначають автори сайту «Ми із захопленням гарантуємо, що люди можуть брати участь у всіх сферах життя громади, незалежно від їхньої мобільності чи можливостей».

Велика кількість готелів, ресторанів, виставкових центрів, сімейних атракціонів, історичних пам'яток прагнуть стати доступними. На сайті є вся необхідна інформація, а також поради, які необхідні під час бронювання екскурсій, готелів та формування транспортної карти. У своїй діяльності Англія створила групу з питань інклюзивного туризму (England's Inclusive Tourism Action Group (EITAG)). Ця група була створена після конференції «VisitEngland's Unlocking the Purple Pound» у 2015 році. Вона включає в себе ряд провідних фірм та зацікавлених осіб в тому, щоб створити доступне середовище в Англії та запровадити кращі практики інклюзивного туризму [18].

Представники групи здійснюють низку заходів щодо:

- збільшення кількості туристичних напрямків для людей з інвалідністю;
- підвищення обізнаності про доступний туризм серед людей з інвалідністю.

У своїй діяльності група створила поради щодо розвитку інклюзивного туризму зокрема:

1. Переконайтесь, що люди які працюють знають що таке інвалідність та яка допомога може знадобитись відвідувачам з інвалідністю. Переконайтесь що ви маєте все необхідне обладнання в достатній кількості і воно справно працює.

2. Пам'ятайте про використання субтитрів усюди де використовується звукова доріжка. В театрах та на інших мистецьких майданчиках можна використовувати живе субтитрування.

3. Запитайте всіх своїх клієнтів, чи потрібна їм допомога під час евакуації в надзвичайних ситуаціях. Особливо це стосується людей з вадами слуху. Будь-які домовленості обов'язково записуйте.

4. Переконайтесь, що Ваш сайт доступний для людей з інвалідністю.

5. Обов'язково передбачте форму для відгуків та враховуйте відгуки осіб з інвалідністю для того щоб максимально зробити простір доступним.

6. Забезпечте ліжка які можуть переміщатись, або змінювати форму для гостей, часто такі туристи користуються допомогою помічника тому необхідні різні варіанти.

7. Забезпечте таких гостей спеціально облаштованими санітарними кімнатами.

8. Призначте відповідального за доступність. Постійно впроваджуйте кращі інклюзивні практики.

9. Популяризуйте поступки для туристів з інвалідністю та користуйтесь безкоштовною політикою щодо помічника.

10. Надайте посібник щодо доступності. Люди, що мають інвалідність потребують інформації про доступність місця, щоб зрозуміти, чи відповідає це їхнім індивідуальним потребам. Багато людей відкладають відвідування місця, якщо на їх веб-сайті немає інформації про доступ.

Серед мільйонів туристів, які щороку відвідують Ізраїль, багато туристів мають інвалідність. Ізраїльський уряд робить все для того, щоб люди з інвалідністю не відчували серйозних труднощів під час свого перебування на

території країни. Спеціально для туристів з інвалідністю діє туристична кампанія та створений спеціальний сайт. Місія компанії – бути корисним для туристів з інвалідністю, літніх людей та для всіх хто потребує допомоги під час подорожей. Компанія пропонує інклюзивні тури, які включають в себе адаптовані туристичні маршрути, досвідчених екскурсоводів, які спеціалізуються на роботі з туристами з інвалідністю, спеціальне харчування, яке варіюється відповідно до потреб.

Доступність Ізраїлю починається в міжнародному аеропорту Ben-Gurion. Повітряні ворота країни ідеально пристосовані для зустрічі туристів з інвалідністю. Кожен турист в інвалідному візку отримує особистий супровід, під час виходу з терміналу. Крім того, для мандрівників з інвалідністю передбачені спеціальні митні коридори та вікна паспортного контролю. В аеропорту є просторі підйомники, та спеціально облаштовані санітарні кімнати.

Плануючи подорож варто пам'ятати в Ізраїлі всі громадські автобуси адаптовані для осіб з інвалідністю та обладнані підйомниками. Всі туристичні пам'ятки також пристосовані для туристів з інвалідністю. Наприклад вершина фортеці Масада біля Мертвого моря доступна, для маломобільних груп туристів, а спеціальна зона пристосована для того, щоб люди з вадами зору могли тактильно відчувати місцевість. Оглядові майданчики на Гору Блаженств (Mount of the Beatitudes), Капернаум (Capernaum), Річку Йордан (Jordan River) і Тиверіадське озеро (Sea of Galilee) відкриті для людей з інвалідністю. Більшість розважальних закладів також адаптовані. У Тель-Авіві є чотири пляжі, офіційно призначені для людей з інвалідністю, на всіх цих пляжах є санітарні кімнати, які адаптовані для осіб з інвалідністю.

Польща за короткий проміжок часу зробила все для покращення доступності, а Варшава отримала статус кращого міста по доступності за версією щорічної премії Access City Award – 2020. Одним з пріоритетних напрямків діяльності відділу туризму Республіки Польща на 2019 рік стали «Дії щодо підвищення доступності туризму для людей з обмеженими можливостями». Поляки трактують туризм як хорошу фізичну активність, яку можна реалізувати за допомогою різних форм подорожі. Це також елемент реабілітації, який

допомагає повернутися до гарної фізичної форми. Та шанс відпочити і розважитися в новій обстановці. Не можна забувати про основну мету туризму: знайомство з новими місцями та культурами та набуття нового досвіду, що збагачує наше життя. Туристична галузь починає відповідати очікуванням та потребам людей з інвалідністю. У готелях та ресторанах є відповідні проїзди, ліфти, ванні кімнати мають ручки та більше місця. На польських пляжах можна знайти дерев'яні майданчики або загартовану землю, завдяки якій людина в інвалідному візку зможе під'їхати до пляжу. Тут також доступні спеціальні підйомники для купання в морі. Велику роль відводять гірськолижному спорту, створюючи спеціальні проекти, один з яких «Niepełnosprawni w górach – Razem na szczyt». Мета проекту – допомогти людям з інвалідністю під час гірських експедицій та дати їм усвідомлення того, що вони можуть здійснити різні мрії та підкорити гірські вершини так само, як здорові люди [18; 20].

Туризм як важливе соціальне явище сучасності активно впливає на життєдіяльність суспільства, хоча і залежить від нього. Водночас туризм виконує ще одну дуже важливу функцію – соціально-реабілітаційну по відношенню до людей з інклюзією. Розглядаючи проблеми інклюзивного туризму, можна констатувати його виняткову важливість та особливість як засоби рекреації та пізнання навколишнього світу.

Можна назвати такі чинники, що обмежують чи впливають на можливість організації інклюзивного туризму:

- фізичний стан потенційних туристів (інвалідність, обмежена дієздатність);
- матеріальне становище потенційних туристів;
- відсутність спецтранспорту для туристичної поїздки;
- завищені ціни кошти розміщення;
- наявність бюрократичних перешкод (наприклад, складності процедур оформлення віз для закордонних поїздок);
- відсутність або слабкий розвиток заходів щодо соціальної підтримки туризму та відпочинку;

- проблема слабкої поінформованості про можливість отримання необхідного або бажаного туристичного продукту та слабкий розвиток маркетингу (обмеженість набору туристичних послуг та туристських дестинацій, доступні для осіб з обмеженими можливостями);
- відсутність необхідної мотивації людей для здійснення подорожей.

2.3 Аналіз інклюзивного туризму при проведенні оглядових екскурсій великими містами України

В Україні, за статистичними даними, 5,8% населення країни – люди з інвалідністю, а це кожен 18 громадянин держави. Близько половини інвалідів – люди з обмеженими можливостями пересування («візочники»). Часто вони займають активну життєву позицію, опановують нові професії. Переважна кількість – це молоді люди віком до 40 років, а їх близько 170 000 – діти. Сучасний розвиток туризму в Україні характеризується наявністю глибоких протиріч у його організаційній структурі, стані якісних та кількісних характеристик, спрямованості подальшого розвитку. З одного боку, сучасний стан туризму в Україні розцінюється як кризовий, пов'язаний із різким падінням досягнутих раніше обсягів надання туристичних послуг, скороченням матеріальної бази у сфері туризму та значною невідповідністю потреб населення в туристичних послуг. З іншого боку, наголошуються на високих темпах будівництва туристичних об'єктів, що відповідають найвищим світовим стандартам, значне збільшення виїздів українців у закордонні поїздки, зростання кількості туристичних організацій по всій території України.

Основою перспективного розвитку інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму в Україні є низка теоретичних аспектів, що впливають на розвиток суспільства:

- політичний – як чинник миру та співдружності;

- економічний – як джерело отримання прибутку, коштів, збільшення валового національного продукту, стимул розвитку суміжних галузей господарства, створення робочих місць та розвитку регіональних економік;
- культурно-виховний – як один із засобів піднесення культурного рівня людини та суспільства в цілому, духовного збагачення, збереження історичної пам'яті народу, його культурної спадщини;
- соціально-демографічний – як фактор оздоровлення суспільства для продовження активного життя людини тощо.

Перспективу розвитку туризму в Україні для людей з інвалідністю докладно відображає визначення інклюзивного туризму як турпродукту, що передбачає доступність туризму як виду «відпочинку для всіх», що означає пристосування інфраструктури туристичних центрів та об'єктів туристичної індустрії до потреб людей усіх груп та категорій, у тому числі інвалідів з різними нозологіями, людьми похилого віку, їхніми опікунами та членами сімей з маленькими дітьми.

Результати соціологічних досліджень показують, що 85% громадян України із порушеннями функцій опорно-рухового апарату змушені долати бар'єри при користуванні громадським транспортом. Україна, як і більшість пострадянських держав, поки що стоїть біля витоків розвитку інклюзивного туризму. Минулого року Верховна Рада зареєструвала законопроект про запровадження поняття інклюзивного туризму до законодавчої бази України, але поки що він залишається лише проектом.

Інформації про доступний туризм та експертні дослідження в нашій країні практично немає, хоча це перспективний напрямок і самої туристичної галузі, і, що найважливіше, реабілітації людей з обмеженими можливостями. Проте позитивні зрушення є. Вони стосуються переважно інфраструктури. Сьогодні в державі дуже часто говорять про доступність, маючи на увазі будівництво пандусів (рис. 2.4) та транспорт для інвалідів, хоча в європейських країнах вважають, що доступність, це не тільки можливість безперешкодного пересування, а в першу чергу - це створення середовища, в якому людина з

інвалідністю комфортно б себе почувала, могла спілкуватись, навчатись, працювати та подорожувати. Попит на інклюзивний туризму буде рости вже в найближчі роки. Інформації про доступний туризм та експертних досліджень в нашій країні практично немає, хоча це перспективний напрямок й самої туристичної галузі, й, що найбільш суттєво, реабілітації людей з обмеженими можливостями.

**Рис. 2.4 Зображення перил та пандусів для людей з інклюзивними
МОЖЛИВОСТЯМИ**

У Харкові у 2018 році відбувся другий фестиваль «Інклюзіон» (рис. 2.5). У центрі уваги опинилася доступність музеїв для різних категорій населення з особливими потребами: дітей, відвідувачів із проблемами слуху, зору, іноземців, молоді, людей похилого віку. За підтримки Українського культурного фонду створили каталог музеїв України, що містить детальний опис наявних умов та зручностей для прийому всіх відвідувачів, включаючи людей з інвалідністю та представників маломобільних груп. Мета цього проекту – зробити внутрішній туризм в Україні доступнішим для всіх.

Рис. 2.5 Фестиваль «Інклюзіон» в м. Харкові, 2018 рік

Проект «Inclusive Travels in Ukraine: доступність музеїв України» (рис. 2.6) прагне допомогти кожному обрати той музей, де його фізично можуть прийняти та надати необхідні послуги у доступній формі. Для цього формується база даних про музейні установи з докладним описом умов прийому відвідувачів з числа маломобільних груп та осіб з інвалідністю на кожному об'єкті.

Проект реалізує команда однодумців, яка об'єднала ІТ-фахівців, експертів у галузі туризму, фахівців з універсального дизайну та громадських активістів із досвідом реалізації інклюзивних проектів за фінансової підтримки Українського культурного фонду.

Рис. 2.6 Проект «Inclusive Travels in Ukraine» за підтримки Українського культурного фонду

Музейний фонд України налічує понад 2500 музеїв, заповідників та інших закладів музейного типу різних форм власності та підпорядкування: державних, комунальних, відомчих, приватних. Крім виконання культурно-освітніх та науково-дослідних функцій, музеї також є важливою частиною туристичної інфраструктури, які значно впливають на туристичну привабливість регіонів, а іноді прямо формують туристичні потоки. Але рівень інклюзивності цих закладів культури залишається дуже низьким, що значною мірою визначає низький рівень безбар'єрності внутрішнього туризму в Україні загалом.

Удосконалення законодавства, що регулює питання пристосування об'єктів культурної спадщини для потреб осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення, входить до завдань Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Але вже зараз можна забезпечити вичерпне інформування зацікавленої аудиторії (товариств людей з інвалідністю, молодих батьків, організаторів дитячих екскурсій та інклюзивних турів) про те, які музейні заклади в Україні готові до прийому всіх категорій відвідувачів, які з них уже працюють у цьому напрямі, а які поки що залишаються недостатньо гостинними. Така інформація дозволить будь-кому з користувачів швидко та просто спланувати свою подорож Україною або організувати дозвілля у своєму населеному пункті без ризику вже на місці

зіткнутися з непереборною перешкодою, бар'єрами у спілкуванні та необхідністю щоразу особисто уточнювати всі важливі деталі по телефону.

Для цього створили сайт, розроблений відповідно до стандартів веб-доступності, що містить інформацію про музеї та заповідники у всіх регіонах України з детальним описом умов для прийому відвідувачів усіх категорій, а також просту та зручну систему їх пошуку, відбору за різними ознаками інклюзивності та іншими параметрів.

Як це працює?

Об'єктивна оцінка рівня доступності музеїв здійснюється за методикою, розробленою експертами в галузі архітектурної доступності, просторової інклюзії та універсального дизайну відповідно до чинних державних будівельних норм та з урахуванням рекомендацій Всесвітньої туристичної організації (UNWTO). На сторінках музеїв, які пройшли таку оцінку, результати представлені у блоці «Інформація про доступність».

Деталізацію результатів вимірювань можна побачити в списках, що розкриваються, а узагальнена оцінка по кожному параметру представлена відповідною відміткою:

символ ✓ - цей параметр відповідає основним стандартам безбар'єрності;

символ ! - забезпечений мінімальний рівень інклюзивності за цим параметром;

символ X - за цим параметром об'єкт є недоступним для маломобільних відвідувачів.

Скориставшись фільтрами у списках музеїв по областях чи містах, ви можете відсортувати лише ті музеї, що мають прийнятний рівень доступності для трьох категорій маломобільних відвідувачів: користувачів колісних крісел, людей з порушеннями зору, людей з порушеннями слуху. Додаткові фільтри дозволяють відсортувати музеї за окремими параметрами доступності, наприклад, наявності інклюзивної парковки або інклюзивної вбиральні. При цьому у видачу потраплять лише об'єкти, які мають «зелений» або «жовтий» рівень доступності за відповідним параметром.

Фільтр самостійної оцінки дозволяє відсортувати всі об'єкти, які мають оцінку рівня доступності. Також кожен бажаючий може і сам приєднатися до моніторингу стану доступності музейних закладів, натиснувши кнопку "Заповнити анкету рівня доступності" на сторінці будь-якого музею, який ще не має оцінки та заповнивши електронну анкету після проведення необхідних вимірювань на місці.

На сьогоднішній день, перспективними напрямками розвитку інклюзивного туризму є: лікувально-оздоровчий, культурно-пізнавальний, сімейно-молодіжний, професійно-трудоий та не олімпійського фізично-спортивного спрямування. Хоча держава піклується інвалідами (реабілітаційні центри, параолімпійський рух, санаторії, курорти, тощо), але значна частина категорії інвалідів все ж знаходиться вдома наодинці зі своїми проблемами. Та і фактично, інваліди в параолімпійському русі приймають участь тільки до 40 років, а далі людина з інвалідністю вимушений підтримувати своє здоров'я самостійно, без належного контролю спортивних тренерів і спеціалістів по проведенню тренувань, без спортивних тренажерів і знарядь [18].

У зв'язку з цим розробка та впровадження нових ефективних видів реабілітації, які відповідають сучасним тенденціям розвитку суспільства, нададуть можливість забезпечити розвиток єдиної державної системи медико-соціального захисту для збереження фізичного та психологічного здоров'я населення в Україні, у тому числі людей з інвалідністю. Експерти припускають, що попит на ринку туризму, «доступного для всіх», зростатиме вже найближчими роками.

Туризм перетворився на форму проведення дозвілля, у складі міжгалузевого комплексу країни щодо задоволення потреб населення у відпочинку та оздоровленні, а також у потужну комунікативну складову глобалізаційного процесу.

У Києві також планують усі туристичні маршрути адаптувати для людей з інвалідністю. В Управлінні туризму та промоції Київміськдержадміністрації планують зробити всі туристичні маршрути адаптивними для інклюзивних

туристів. Про це повідомила начальник управління Марина Радова під час форуму в Укрінформі «Безбар'єрний простір як невід'ємна складова цивілізованої держави: змістовне наповнення Національної стратегії безбар'єрності України», присвяченого Міжнародному дню осіб з інвалідністю. «Для Управління туризму вже є мета з 2020 року – зробити всі туристичні маршрути, які ми маємо, адаптивними до інклюзивних туристів. І це стосується не лише окремих груп населення. Тому у 2020 році ми створили Координаційну раду з питань туризму та іміджевої політики та виділили для себе такий напрямок, як розвиток інклюзивних маршрутів та інклюзивного туризму. Це надважливий напрямок для нас сьогодні», – наголосила Радова.

За її словами, наразі проводиться аналіз адаптації туристичних маршрутів для людей з інвалідністю. У 2020 році у столиці відкрито міні-макети туристичних місць, пов'язаних з історією Києва, на яких встановлено рельєфні тактильні таблички для людей із порушеннями зору.

На початку цього року за розпорядженням Київського міського голови створили туристичний маршрут, мета якого – встановлення за маршрутом від Софійської площі до Андріївської церкви 3-D-макет Софійського собору. Надалі планувалось встановлення постаті нового фонтану «Відродження» на Володимирській гірці; Андріївського узвозу та пішохідно-велосипедного мосту, біля Арки дружби народів. На фігурах також буде розміщено напис шрифтом Брайля, який допоможе людям із порушеннями зору дізнатися інформацію про відповідну пам'ятку. Це буде перший подібний маршрут в Україні, і він допоможе розвитку інклюзивного туризму та загалом збільшить туристичні потоки до Києва [28; 29].

В результаті покращення якості та зручності інфраструктурних благ при проведенні оглядових екскурсій великими містами України було мною проведено опитування серед інклюзивних людей. На опитування відповіло 61 особа. Метою даного опитування є вивчення ситуації із забезпеченням потреби інклюзивних людей в сегменті туризму та установах культури.

У ході опитування переважаючий вік серед інклюзивних людей становить від 18 до 35, це 35%.

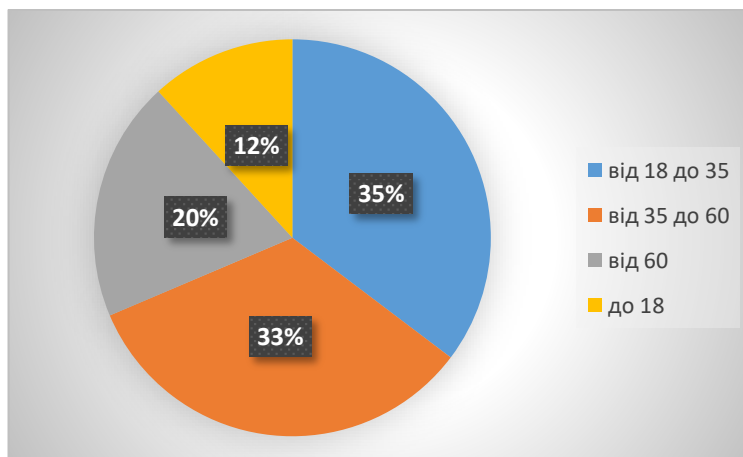

Рис. 2.7 Вікова структура інклюзивних людей

44% з них проживає у великих містах України

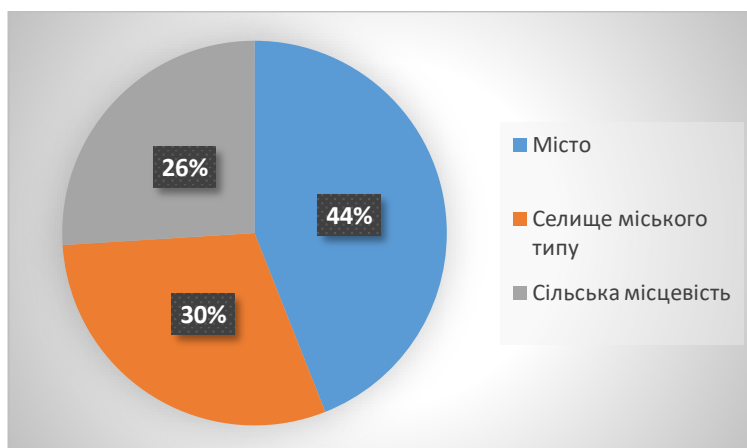

Рис. 2.8 Місцезорозташування людей з інклюзивністю

32% із них проживає в Одесі.

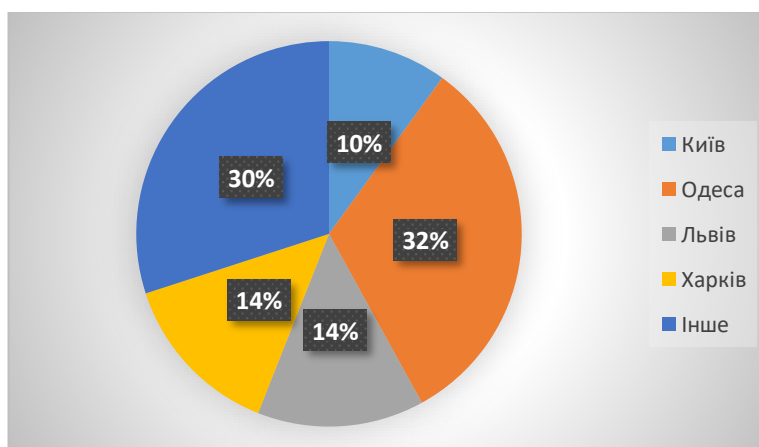

Рис. 2.9 Структура міст в яких перебувають люди з інклюзивністю

67% має 3 групу інвалідності.

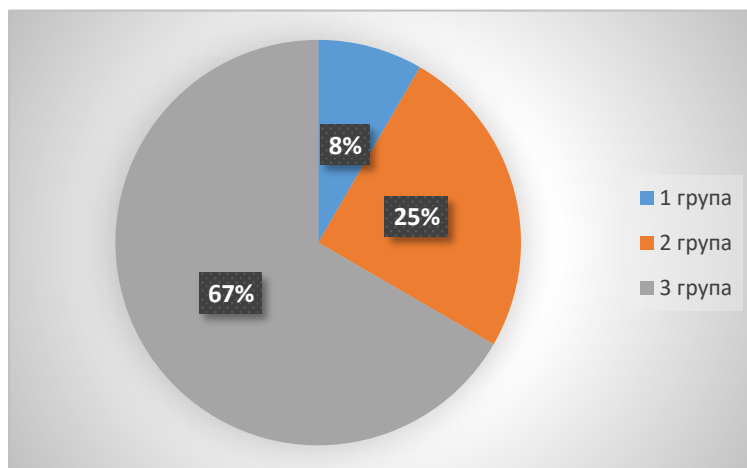

Рис. 2.10 Структура інклюзивних людей за групою інвалідності

40% інваліди, які пересуваються за допомогою крісла-коляски.

24% інваліди внаслідок інших захворювань.

64,6% відповіли, що зміни подобаються але впроваджуються дуже повільно.

Що саме змінилось:

- у соціальних об'єктах з'явилися пандуси;
- персонал соціальних установ став краще ставитися до інвалідів та допомагати їм.

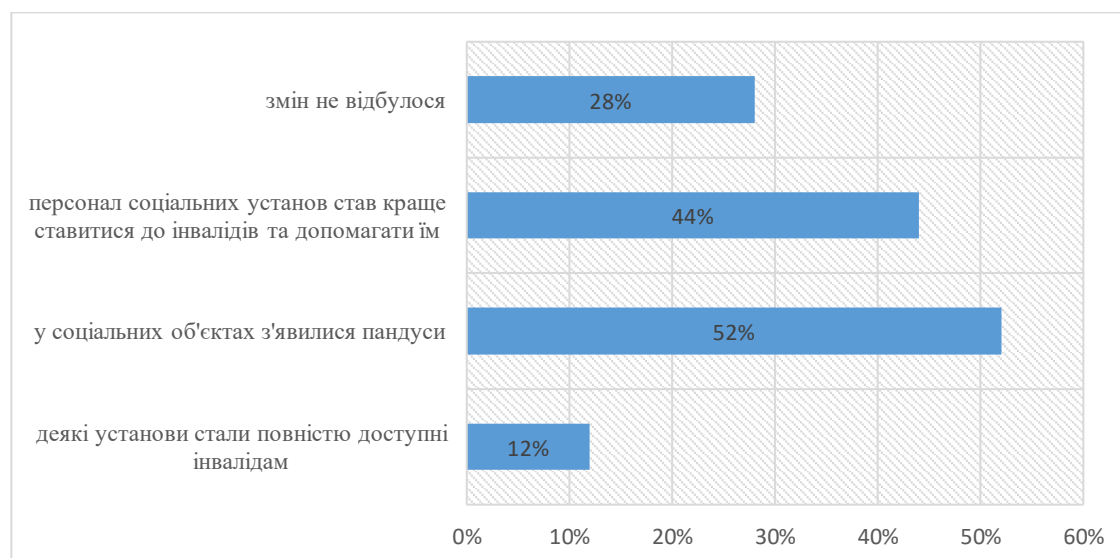

Рис. 2.11 Структура змін для інклюзивних людей

41% інколи відвідують оглядові екскурсії, 39% із них відповіли, що середовище не пристосоване, тому дуже рідко кудись виходять.

Рис. 2.12 Структура людей з інклюзивністю, які відвідують оглядові екскурсії

43,1% вважають, що при проведенні оглядових екскурсій великими містами України здійснюється оснащення об'єктів соціального та іншого призначення, але дуже повільно і лише обмеженим набором пристроїв (тільки пандусами)

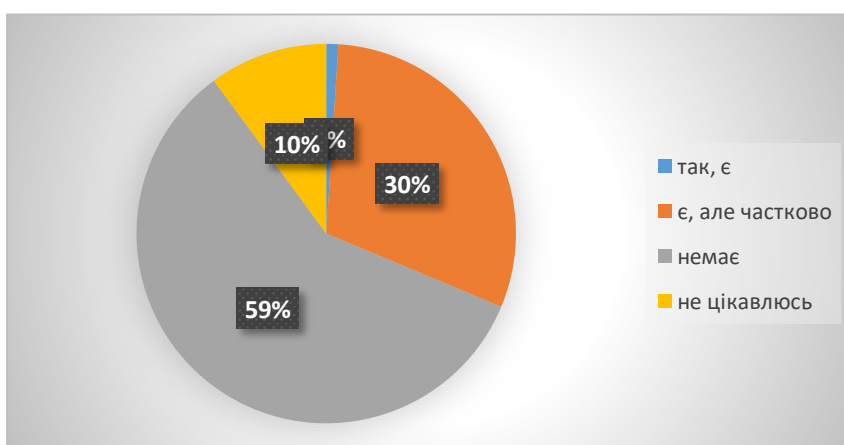

Рис. 2.13 Наявність об'єктів соціальної інфраструктури в районі проживання інклюзивних людей при проведенні оглядових екскурсій

59% відповіли, що не мають об'єктів соціальної інфраструктури в районі проживання при проведенні оглядових екскурсій; 32% відповіли, що частково мають об'єкти соціальної інфраструктури в районі проживання при проведенні оглядових екскурсій.

Висновки до 2 розділу

Інклюзивний туризм є новим та перспективним напрямом у туристичній сфері країн світу, про що свідчить зростаюча світова статистика кількості людей з інклюзією та, насамперед, людей з інвалідністю. Становлення цього напрямку пов'язане з цілою низкою дискусійних питань і остаточного оформлення понятійно-термінологічного апарату. Наявний закордонний досвід показує нам реальні можливості та перспективи розвитку інклюзивного туризму за наявності супутніх, необхідних для цього компонентів: доступні готельно-ресторані та транспортні послуги, доступне туристичне довкілля тощо. Впровадження інклюзивності в туристичну сферу будь-якої країни супроводжується цілим рядом проблем, що включають архітектурну, природну, туристичну, гастрономічну, соціально-побутову, інформаційну та іншу доступність. Зарубіжний досвід роботи з інклюзивними туристами є певним маркером запровадження моделі адаптації інклюзивного туризму, але не відображає особливості менталітету, економічного розвитку тієї чи іншої країни, готовності її матеріально-технічної бази та готовності соціуму до нововведень у туристичну сферу. Україні варто упровадити кращий досвід країн щодо організації надання туристичних послуг особам з інвалідністю, зокрема створення спеціальних сайтів, брошур, додатків для смартфонів, адаптація екскурсійних маршрутів, архітектурних та історичних пам'яток.

В результаті покращення якості та зручності інфраструктурних благ при проведенні оглядових екскурсій великими містами України мною було

проведено опитування серед інклюзивних людей. На опитування відповіло 66 осіб. Метою даного опитування є вивчення ситуації із забезпеченням потреби інклюзивних людей в сегменті туризму та установах культури.

1. У ході опитування переважаючий вік серед інклюзивних людей становить від 18 до 35 – це 35%; від 35 до 60 – це 30%; від 60 – це 20%

2. Місцевість, у якій Ви проживаєте?

44% проживають у великих містах України.

3. Місто, у якому Ви проживаєте?

32% проживають в Одесі.

4. Вид зайнятості?

44% працюють, 34% не працюють, 23% навчаються.

5. Група інвалідності?

67% мають 3 групу інвалідності.

6. Характер інвалідності?

24% інваліди внаслідок інших захворювань; 40% інваліди, що пересуваються за допомогою крісла-коляски, 14% інваліди з вадами слуху, 12% інваліди з вадами зору.

7. Оцініть рівень інфраструктури при проведенні інклюзивних оглядових екскурсій великими містами України.

64,6% відповіли, що зміни подобаються але впроваджуються дуже повільно; 25% відповіли, що практично нічого не відбувається.

8. Які саме відбулися зміни?

50% відповіли, що у соціальних об'єктах з'явилися пандуси; 30% відповіли, що персонал соціальних установ став краще ставитися до інвалідів та допомагати їм.

9. Як часто Ви відвідуєте оглядові екскурсії?

41% інколи відвідують оглядові екскурсії; 39% із них відповіли, що середовище не пристосоване, тому дуже рідко кудись виходять.

10. Чи вважаєте Ви, що при проведенні оглядових екскурсій великими містами України здійснюється оснащення об'єктів соціального та іншого

призначення спеціальними пристроями для доступу до них інвалідів (пандуси при вході в будівлі, пристосовані поручні, роз'єми у дорожніх бордюрах, звукові пристрої для інвалідів по зору, дублюючі сигнали світлофорів, пристосовані автобуси і т.д)?

43% вважають, що при проведенні оглядових екскурсій великими містами України здійснюється оснащення об'єктів соціального та іншого призначення, але дуже повільно і лише обмеженим набором пристроїв (тільки пандусами); 42% відповіли, що оснащення об'єктів соціального та іншого призначення спеціальними пристроями для доступу до них інвалідів практично не здійснюється.

11. Чи є при проведенні оглядових екскурсій об'єкти соціальної інфраструктури в районі Вашого проживання?

59% відповіли, що не мають об'єктів соціальної інфраструктури в районі проживання при проведенні оглядових екскурсій; 32% відповіли, що частково мають об'єкти соціальної інфраструктури в районі проживання при проведенні оглядових екскурсій.

РОЗДІЛ 3

Пропозиції удосконалення щодо інклюзивності в розробці оглядових екскурсій великими містами України

3.1 Пропозиції щодо здійснення оглядових екскурсій інклюзивного туристичного маршруту в місті Одеса

Найбільш необхідними є тури для інвалідів-візочників. Проблема цієї групи населення полягає в тому, що доступність об'єктів інфраструктури міста Одеси є низько забезпеченою. Це пов'язано із кількома проблемами. По-перше, не у всіх транспортних засобах є підйомні механізми, що унеможливило переміщення містом на далекі відстані або виїзд за місто. По-друге, відсутні пандуси у більшості об'єктів показу та розміщення. Тобто сам об'єкт може бути обладнаний пандусом, проте двері є надто вузькими для в'їзду, мають високі пороги або під'їзд до самої будівлі неможливий у зв'язку з наявністю високих бордюрів біля будівлі. Тобто часто інфраструктура доступна лише частково, що не дозволяє пересуватися містом. Таким чином, навіть якщо людина, яка використовує інвалідний візок, викличе собі таксі щоб відправитися на екскурсію або в тур до сусіднього міста, то не зможе відвідати визначні пам'ятки та розміститися в готелі. Крім цього, відсутня будь-яка довідкова література щодо доступності об'єктів.

Кілька років тому створили «Карти доступності» об'єктів інфраструктури. Це мобільний додаток Friendly City (рис. 3.1). Його розробив програміст із Івано-Франківська Ігор Романчук. За допомогою цієї програми можна відстежити наявність у місті пандусів, а також якість пандусів для будівель різних міст України. Спочатку він створив інтерактивну карту для Івано-Франківська, пізніше додав Львів та Чернівці. У червні 2019 року вийшло оновлення, і тепер мапа доступна для мешканців Одеси. У додатку є карта, на якій різними

маркерами відображаються дані. Є можливість відображення даних типу будинків. Додаток орієнтований в першу чергу на людей з особливими можливостями, а також людей, які використовують дитячі візки.

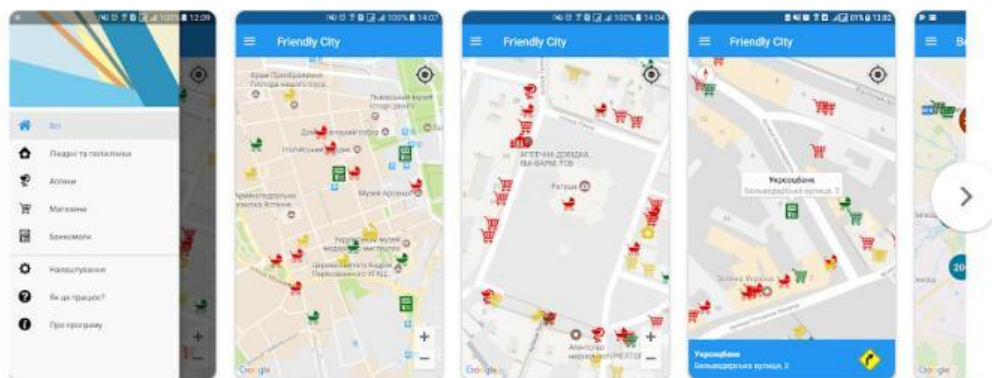

Рис. 3.1 Мобільний додаток Friendly City

По-третє, існує багато об'єктів інфраструктури, доступність яких закріплена документально, проте не відповідає реальним вимогам людей з обмеженими можливостями здоров'я. Зазвичай, це оснащення приміщень пандусами, кут нахилу яких не дозволяє навіть заїхати на нього.

По-четверте, найбільшою проблемою залишається відсутність ліфтів та пандусів у будинках проживання інвалідів-візочників. Це не просто створює проблему в пересуванні, але робить людину фактично відрізаною від зовнішнього світу. Якщо люди, які мають проблеми зі слухом чи зором, можуть вийти з дому і контактувати із зовнішнім світом, то інваліди візочники вкрай рідко мають таку можливість. Що вкрай негативно позначається на їхньому психічному та емоційному стані. Саме тому питання соціалізації інвалідів-візочників стоїть найбільш гостро. Ця група людей більше за інших потребує можливості соціалізації, спілкування із зовнішнім світом.

Адаптована екскурсійна програма кардинально змінює кругозір людини, її психічний та емоційний стан. Для таких людей все, що з ними відбувається в новинку: вони вперше літають літаками, вперше їздять мальовничими

вуличками та проспектами, вперше відвідують музеї, театри, можуть бачити поблизу картини художників тощо. Те, що звичайним туристам здається звичайним і на що навіть не звертається уваги, для цієї категорії людей є неймовірним та цікавим. Можливість живого спілкування з людьми, які не є членами їхньої сім'ї, сприяє туристам з обмеженими можливостями здоров'я проявити себе як особистість, знайомитись із цікавими людьми, заводити друзів.

Слід зазначити, що не всі туристи з проблемами опорно-рухового апарату потребують супроводжуючого. Багато інвалідів-візочників спроможні самі себе обслуговувати, проте наявність навіть незначних бар'єрів в інфраструктурі може обмежити їхню можливість пересування. Тому для двох туристів необхідний мінімум один супроводжуючий, який зможе оперативно допомогти вирішити проблеми.

Для того щоб покращити комфортні умови для інклюзивних людей під час проведення оглядових екскурсій мною були здійснені низка пропозицій.

Доступність елементів повинна починатися на вокзалі:

- для здійснення посадки/висадки пасажирів з низької платформи потрібно використовувати мобільний вертикальний підйомник (рис. 3.2) для крісел-каталок.

Рис. 3.2 Мобільний підйомник у дії

- вхід до будівлі вокзалу з боку міста не повинен мати вертикальних перешкод, вхід з боку платформ з обох боків має бути обладнаний пандусами;
- туалетні кімнати (рис. 3.3) мають бути адаптовані.

Рис. 3.3 Туалет на залізничному вокзалі

Основним транспортним засобом пересування інвалідів містом є низькопідлогові тролейбуси (рис. 3.4) , позначені спеціальними значками, що дозволяють людям з обмеженими можливостями здоров'я, а також мамам з візками заїжджати в салон з бордюру. Як повідомляє міська влада, 6 лютого 2018 року тролейбусний парк КП «Одесміськелектротранс» поповнився на три нові тролейбуси, які вийшли на лінію маршруту №9. Також влітку 2018 року додатково поставлено 44 тролейбуси моделі БКМ-321, що дозволило посилити існуючі маршрути та відкрити нові.

Рис. 3.4 Низькопідлоговий тролейбус

Найближчими роками тролейбуси міста будуть відповідати сучасним вимогам щодо забезпечення доступності для людей з обмеженими можливостями.

В Одесі немає доступного транспорту, призначеного спеціально для людей, які отримали травму спини. Тут проживає близько 5 тис. інвалідів-візочників. В місто часто приїжджають люди на кріслі-колясці з інших міст та країн щоб побачити місто, або ж полікуватись на Куяльнику. Але вони не можуть поїхати на оглядову екскурсію через банальну відсутність спецтранспорту. Найчастіше, якщо потрібно кудись виїхати, колясочникам надають великі автобуси. Вони зовсім не зручні – вони з вузькими дверима, водій не знає, як зібрати інвалідний візок, а через своє невміння поводитися з інвалідами може завдати їм травми.

Є спеціальні мікроавтобуси з підйомною платформою (рис. 3.5). В Одесі таких автобусів дуже мало, вони не задіяні для людей, які пересуваються на кріслі-колясці. Саме тому було вирішено створити комерційну службу таксі спеціально для людей з обмеженими можливостями. 2015 року в Одесі з'явилося

інватаксі. Автор ідеї, інвалід, який пересувається на кріслі-колясці із 15-річним стажем, переселенець із Донецька Віталій Кравченко.

Рис. 3.5 Мікроавтобус з підйомною платформою

Усередині спеціально переобладнаного авто вільний простір, куди може поміститися компанія з 8 візочків. Є крісло для супроводжуючого. Автомобіль (рис. 3.6) має спецобладнання та підйомники, якими людина з обмеженими можливостями зможе самостійно заїхати та з'їхати. У таксі діятиме спеціальна система знижок. Наприклад, поїздка від Куяльника до залізничного вокзалу для групи з 4 осіб коштуватиме 100 грн. Крім того, водій повністю знайомий з тим, як потрібно і як правильно поводитися з людьми, які пересуваються на кріслі-колясці, щоб не зашкодити їм.

Рис. 3.6 Служба таксі спеціально для людей з обмеженими можливостями в м. Одеса

Розробити цей бізнес-проект допомогли фахівці з Impact Hub Odessa у рамках програми допомоги переселенцям. Один із одеських меценатів його профінасував. Вартість однієї машини-інвентарі коштувала трохи більше 200 тис. грн. У планах придбати ще три такі автомобілі для кожного району Одеси. Також планується придбання малолітражних авто під індивідуальні замовлення.

Як повідомляла USI.online, в Одесі правил перевезення інвалідів дотримуються лише на папері. Якщо впровадити такий вид транспорту для інклюзивних людей, через деякий час після використання він буде користуватися попитом.

Для того щоб комфортно пересуватися містом і користуватися доступністю всієї громадської інфраструктури міста, необхідно встановити якомога більше пандусів у всіх об'єктах:

- освітні установи;
- житлові приміщення (квартири, житлові будинки, готелі) (рис. 3.7);
- аптеки;
- магазини;
- установи культури (кінотеатри, театри, музеї, концертні зали і т.д).

В Одесі велика кількість готелів, хостелів у різних цінових категоріях, але знайти той, який відповідає всім вимогам та потребам людини з обмеженими можливостями, вкрай складно.

Рис. 3.7 Пандус біля входу в готель

Для того, щоб інклюзивні люди відчували себе комфортно, готелі повинні бути забезпечені всіма необхідними потребами. На вході в готель слід встановити пандуси, пасажирські та вантажні ліфти. Ванна кімната повинна бути оснащена поручнями біля раковини, туалету (рис. 3.8).

Рис. 3.8 Поручні біля раковини унітазу та ванни

У кімнаті повинно бути двоспальне ліжко, телевізор, стільці, дротовий телефон та окрема трубка. При необхідності меблі можна відійти, щоб звільнити простір для повороту в інвалідному візку.

3.2 Розробка оглядових екскурсій інклюзивного туристичного маршруту

Пішохідний туризм є одним із найпростіших і найпопулярніших способів ознайомитися з туристичним потенціалом будь-якого міста. Це дозволяє туристам більше спілкуватися з місцевими жителями, природою та культурою. Він також сприяє покращенню фізичної діяльності туристів під час подорожі.

Незважаючи на те, що туристські маршрути можна розвивати де завгодно, пункт призначення повинен мати потенціал залежно від своїх цілей та цільових сегментів (від випадкових пішоходів до цільових туристів).

На фактичному етапі розвитку ключовими елементами є наступні:

- характеристики маршруту (привабливість, безпека, рівень складності, доступ);
- необхідні зручності (також для інклюзивних туристів (вивіски, туалети, лавки тощо));
- система технічного обслуговування;
- економічні можливості (проживання, транспорт, роздрібна торгівля, культурні програми, посилення на гастрономію та винний туризм тощо);
- маркетинг та комерціалізація.

Для туриста пішохідний маршрут зручний, оскільки вимагає небагато обладнання, крім верхнього одягу. Це можливо для більшості населення, незалежно від віку, статі тощо. Залежно від пропозицій, туристи можуть обирати туристські маршрути, які відповідають власним потребам щодо довжини, рівня складності та визначних пам'яток на шляху. Він підтримує та покращує фізичне та психічне здоров'я та забезпечує контакт із природним середовищем. Є переваги не тільки для туристів, котрі особливо цікавляться прогулянками, а й тих, хто цікавиться культурою. Це допомагає їм краще зрозуміти спадщину, ландшафт та історичні пам'ятки. Це дозволяє їм взаємодіяти з людьми та місцями на глибшому рівні. Туристські маршрути – найкращий спосіб дослідити та відчути унікальність місця.

Туристські маршрути також корисні для здоров'я та добробуту мешканців. Тому там, де це доречно, розвиток пішохідного туризму може поєднуватися з політикою охорони здоров'я та добробуту населення. Збільшення участі жителів у прогулянках збільшує можливості для взаємодії між жителями та туристами, що може призвести до кращого задоволення відвідувачів та покращеного гостинності міста.

Забезпечення екскурсії спеціалізованим транспортом

Компанія «Minibus Inclusive» дає в оренду транспорт для людей з обмеженими можливостями на необмежену кількість діб, так це виходить дешевше, ніж орендувати машину по кілька годин. У зв'язку з тим, що вартість ділиться на всю кількість екскурсантів, було ухвалене рішення, що перевезенням туристів на час екскурсійного туру «Вулицями Одеси» займатиметься компанія «Minibus Inclusive» (рис. 3.9).

Рис. 3.9 Спеціалізований транспортний засіб компанії «Minibus Inclusive»

Засоби розміщення

В Одесі велика кількість готелів, хостелів у різних цінових категоріях, готель «Bristol» має дуже вигідне місце розташування. Він знаходиться у самому центрі історичної та ділової частини міста. Зручним це місце вважається тому, що поряд знаходяться всі головні визначні пам'ятки м. Одеси, також хороша транспортна розв'язка. Комфорт, високий рівень сервісу, персонал, великий спектр додаткових послуг. Готель пропонує гостям сучасні та комфортні номери: однокімнатні та двокімнатні стандарти, які призначені для людей з обмеженими можливостями.

Таким чином, для розміщення туристів буде використано готель «Bristol». У готелі є ресторан, завдяки чому зникає необхідність пошуку об'єктів харчування, доступних маломобільним туристам.

Класичний однокімнатний номер площею до 30 м² фасадні або з видом на внутрішній двір готелю, з ліжком-трансформером, що дозволяє гостям розміститися як на одному великому ліжку, так і на двох роздільних ліжках, так само є шнур/кнопка виклику допомоги у ванній кімнаті, низька раковина, високий туалет, туалет з поручнями (рис. 3.10) (підходить для гостей в інвалідних кріслах), сходи та ліфт для доступу до верхніх поверхів. Дана категорія є номером для осіб з обмеженими можливостями.

Рис. 3.10. Ванна кімната стандартного номеру в готелі «Bristol»

Програма туру «Вулицями Одеси»

Ця екскурсія призначена для чотирьох туристів 1-ї категорії (туристи з обмеженими можливостями, користувачі інвалідних візків), а також для одного супроводжуючого. Назва «Вулицями Одеси». Програма розроблена на 4 дні. Адаптована екскурсія має багату програму, яка буде надана групі туристів. Через можливість спілкування соціалізація туристів з обмеженими можливостями буде

здійснюватися в рамках туру. Можливість спілкування та придбання нових знайомств сприятиме психологічному розвитку особистості.

Тематичний зміст екскурсії цілеспрямовано емоційно позитивний, програма передбачає прогулянки в рекреаційних зонах міста, а саме поблизу Чорного моря, що повинно сприяти певному рекреаційному та медичному ефекту для цієї категорії туристів. Оскільки ми маємо спеціалізований транспорт, збір групи буде здійснена з місця проживання.

Дата початку: 01.08.2022 року. Дата закінчення: 4.08.2022 року.

День перший. 01.08.2022 року.

7:00 Вийзд із м. Київ на спеціалізованому транспортному засобі

13:05 Прибуття до м. Одеса

13:15 Приїзд до готелю.

15:00 Обід у готелі.

Вільний час.

19:00 Вечеря у готелі.

День другий. 02.08.2022 року.

09:00 Сніданок у готелі.

10:00-13:00 Оглядова екскурсія «Вулицями Одеси»

15:00 Обід у готелі.

16:00 Вільний час.

19:00 Вечеря у готелі.

Опис екскурсії:

В центрі Одеси знаходиться більше десятка муралів. Маршрут екскурсії «Вулицями Одеси» починається від Деволановського узвозу . Наступна локація – вул. Пушкінська, 12, де знаходиться затишній дворик, дворик мистецтв, як його ще називають «Вікно в Європу», який став відомий не тільки в Одесі, а й за її межами, завдяки талановитій людині, дивовижному по своїй натурі Аліку Мірзоеву, який тут працював разом із Іриною Карзановою. Вони стояли у витоках створення цього місця, внесли вагомий вклад, свою лепту, для того щоб жителі цього будинку, випадкові прохожі, одесити змогли споглядати на цю

красу. Вже в 2004 році на стінах дворику було зображено панно, живописні витвори, мурали. Ревіталізація та відтворення дворику продовжується й до сьогодні. Якщо відвідати це дивовижне місце, то можна побачити, кардинальне перевтілення старих подряпаних стін в справжню казку, де красуються нібито живі картини.

Завдяки плідній роботі та таланту одеських художників, Дворик мистецтв придбав свій шарм та став ще одним колоритним місцем в Одесі, по своїй натурі єдиний у своєму роді. Перебуваючи безпосередньо у самому дворі, кожна людина, не неважливо якого віку, на мить занурюється в дитинство, згадує щасливі безтурботні дні і на душі відразу стає добре.

Багато різних заходів проходять у дворіку мистецтв, наприклад виставки, презентації, відкриття нових малюнків. Так у 2017 році відбулася виставка, яка була представлена на честь пам'яті Аліка Мірзоєва (рис.3.11) за ініціативою Віце-президента «Союзу мариністів Одеси» Олени Алексєєнко.

Рис. 3.11 Виставка в Творчому дворіку на честь пам'яті Аліка Мірзоєва, Одеса

Для того щоб ближче познайомитися з Одесою, дізнатися більше про її минуле, про народ і культуру, достатньо зазирнути в один з Одеських двориків. Практично всі вони мають свою історію, притягують до себе своєю

неординарною красою, мають свій особливий стиль, дуже колоритні за своїм характером, а також являються духом міста. Саме таким двориком є Творчий дворик (рис.3.12). Чого тут тільки немає! На власні очі, ви зможемо побачити знамениту на весь світ, рибачку Соню, яка стоїть і задумливо дивиться вдалину, можливо на зображеного Костю моряка. Не менш цікавою картиною, є дуже красива, за своєю архітектурою вулиця, по котрій проїжджає карета, ніби з якихось старих мультфільмів; Попелюшка, яка втекла з бала втративши свою туфельку. Особливо цікава композиція, яка називається «Вікно в Європу» (рис. 3.13), де зображені головні визначні пам'ятки Європейських країн, а саме – Ейфелева вежа, Триумфальна арка, річка Сена – це те місце куди хотілося б зазирнути крізь віконце. Не обійтися в дворіку і без чорного кота, який пильно стежить за всіма жителями; голубів, що літають в небі голубів, які символізують мир та свободу. Все це і багато іншого можна побачити в цьому чудовому і чарівному місці, увійшовши в якому опиняєшся як в казці.

Рис. 3.12 Творчий дворик, Одеса

Рис. 3.13 Творчий дворик, «Вікно в Європу», Одеса

Далі маршрут проходить по вулиці Тираспольська, 16, де знаходиться мурал – «Шилодзьобка» (рис. 3.14). Тут зображений птах шилодзьобка, а також людська долоня, яка в свою чергу має символічне значення, спонукає люди стежити за навколишнім середовищем і не забруднювати екосистему моря. Цей мурал не тільки дуже красивий він ще змушує задуматися людей про екологічні проблеми.

Рис. 3.14 Мурал «Шилодзьобка», Одеса (автор – Мата Руда) 2017 рік

Просуваючись далі, через кілька метрів на вулиці Тираспольська, 34, знаходиться мурал «Слон» (рис. 3.15), автором якого є Ернесто Марані. Його роботи зазвичай із зображенням різних тварин. У цьому випадку зображений слон, увінчаний дуже гарними та кольоровими квітами.

Рис. 3.15 Мурал «Слон», Одеса (автор – Ернесто Марані) 2017 рік

Далі маршрут проходить по вулиці Преображенська, 88, де знаходиться мурал – «Сова» (рис.3.16), ще її називають «лазурною». Сова – це символ мудрості та пізнання. Саме до цього закликають автори Вікторія Лайм і Андрій Ковтун місцевих жителів. Також вони вважають, що потрібно прикрашати зовнішній вигляд будинків і самого міста, тим паче дозвіл та усі необхідні документи на творчість у них були.

Рис. 3.16 Мурал «Сова», Одеса (автори – Вікторія Лайм і Андрій Ковтун) 2017 рік

Далі маршрут проходить по вулиці Мала Арнаутська, 46, де зображений мурал «Актриса Віра Холодна» (рис. 3.17). Цей мурал був створений Ігорем Матроскіним і командою талановитих художників «М97» на честь пам'яті цієї чудової актриси і ювілею Одеської Кіностудії. Мурал Віри Холодної було зображено з її найпопулярнішої фотографії.

Рис. 3.17 Мурал «Актриса Віра Холодна», Одеса (автор – Ігор Матроскін, «М97») 2019 рік

Неподалік, на вулиці Велика Арнаутська, 3, знаходяться «Чорно-білі графіті» (рис. 3.18), які поєднані між собою філософськими, часом навіть депресивними написами. Такий стиль характерний відомому та неординарному Гамлету Зінковському, який проживає у місті Харків.

Рис. 3.18 «Чорно-білі Графіті», Одеса, (автор – Гамлет Зінківський) 2018 рік

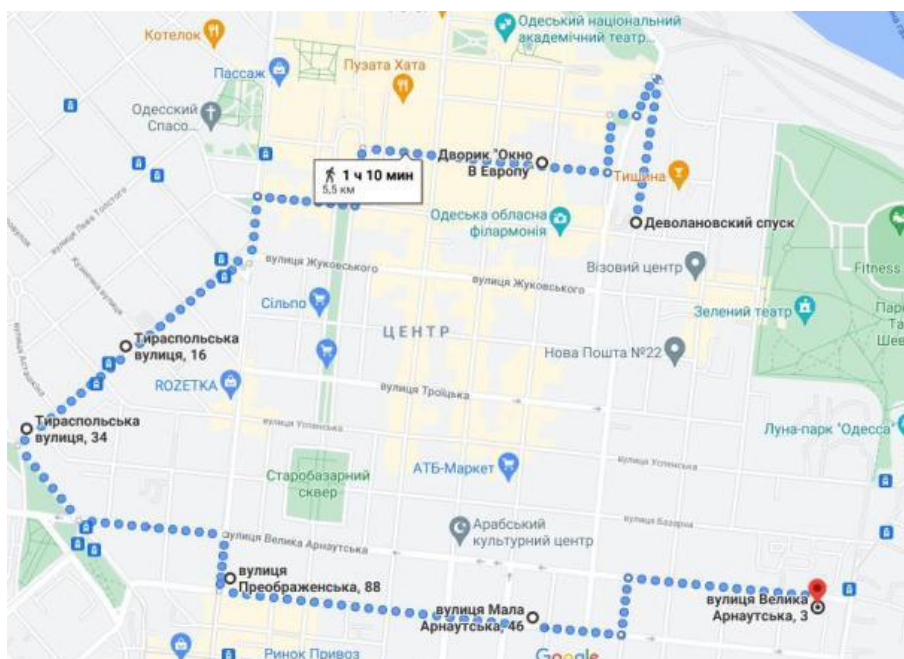

Рис. 3.19 Мапа туристичного маршруту «Вулицями Одеси» День 2

Третій день. 03.08.2022 року.
 09:00 Сніданок у готелі.
 10:00-13:00 Екскурсія містом.

Короткий опис екскурсії:

- Одеський державний академічний театр опери та балету;
- Пам'ятник О.С.Пушкіну;
- Пам'ятник Дюку де Рішельє;
- Потьомкінські сходи;
- пам'ятник Катерині II;
- вул. Дерибасівська;
- міський сад;
- Соборна площа.

15:00 Обід у готелі.

16:00 Вільний час.

19:00 Вечеря у готелі.

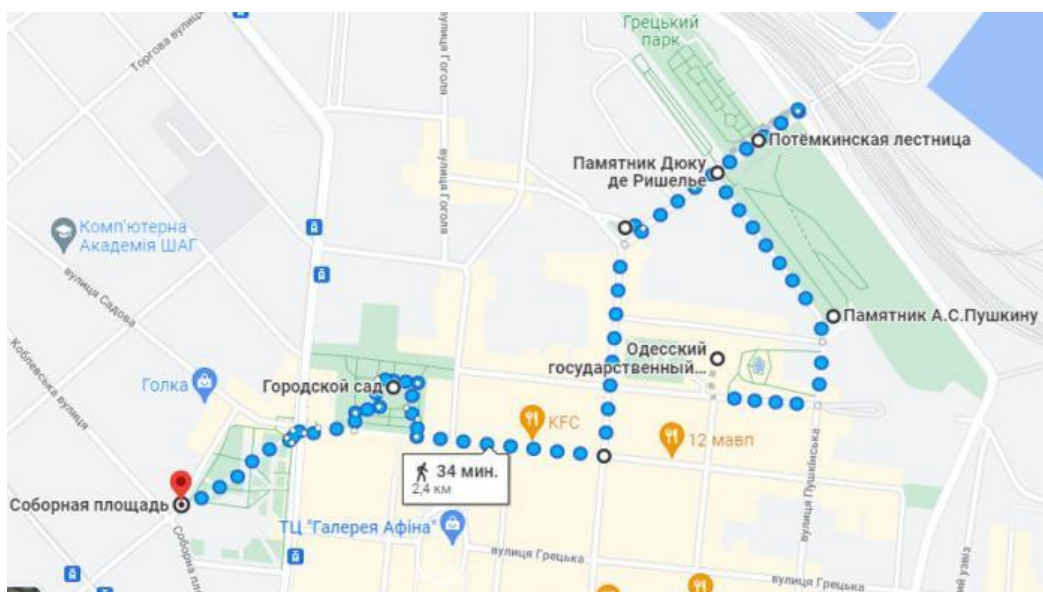

Рис. 3.20 Мапа туристичного маршруту «Вулицями Одеси» День 3

День четвертий. 04.08.2022 року

09:00 Сніданок у готелі

10:00-14:00 Виїзд на перший інклюзивний пляж в Україні

15:00 обід в готелі

16:00 виїзд з готелю

16:30 Виїзд із м. Одеси на спеціалізованому транспортному засобі

22:30 Прибуття до м. Київ

Рис. 3.21 Інклюзивний пляж м. Одеси

3.3 Розрахунок вартості та тривалості оглядових екскурсій для інклюзивних туристів

Вартість трансферу Київ-Одеса-готель«Bristol»-Київ компанією «Minibus Inclusive» складає 2000 грн на добу. За цим маршрутом на 4 дні вартість трансферу становить 8000 грн на чотирьох осіб.

Розміщення у готелі «Bristol» буде у 2 номерах. У номері стандарт з двома ліжками проживатимуть туристи з обмеженими можливостями, оскільки номер відповідає потребам даних туристів. Супроводжуючий буде розміщений у номері Мансард.

Таблиця 3.3

Технологічна карта екскурсії: «Мурали і графіті Одеси»

№	Етапи руху по маршруту	Об'єкти показу на зупинках	Тривалість показу	Основний зміст інформації в точках показу і по маршруту	Вказівки щодо організації	Методичні вказівки
1.	Деволановський узвіз	Арт-об'єкти та мурали на Деволановському узвозі	30 хв	Історія спуску, сучасний стан	Інструктаж з правил поведінки під час екскурсії	Екскурсовод використовує розповідний стиль
2.	Творчий дворик	Картини та малюнки в творчому дворику	30 хв	Фасад дворику, розповідь про створення дворика	Інструктаж з правил техніки безпеки	Екскурсовод використовує розповідний стиль
3.	Мурал «Шилодзьобка»,	Мурал на стіні будинку	20 хв	Фасад будинку	Інструктаж з правил техніки безпеки	Показ під час руху, розповідь екскурсовода
4.	Мурал «Слон»	Мурал на стіні будинку	20 хв	Фасад будинку	Інструктаж з правил техніки безпеки	Показ під час руху, розповідь екскурсовода
5.	Мурал «Сова»	Мурал на стіні будинку	20 хв	Фасад будинку	Інструктаж з правил техніки безпеки	Показ під час руху, розповідь екскурсовода
6.	Мурал «Актриса Віра Холодна»	Мурал на стіні будинку	20 хв	Фасад будинку, історія виникнення муралу	Інструктаж з правил техніки безпеки	Показ під час руху, розповідь екскурсовода
7.	«Чорно-білі Графіті»	Графіті на стіні будинку	20 хв	Фасад будинку	Інструктаж з правил техніки безпеки	Показ під час руху, розповідь екскурсовода

Проживання у стандартному двомісному номері з 2 окремими ліжками складає 4500 грн, тобто 2250 грн. за номер з особи.

$2250 \text{ грн} \times 3 \text{ ночі} = 6750$ за одного туриста з обмеженими можливостями.

$6750 \times 2 \text{ чел.} = 13500$ за двох туристів з обмеженими можливостями.

$6750 \times 4 \text{ чел.} = 27\,000$ за чотирьох туристів з обмеженими можливостями.

Проживання у бюджетному одномісному номері складає 1600 грн.

$1600 \text{ грн.} \times 3 \text{ ночі} = 4800 \text{ грн.}$ – проживання супроводжуючого.

У проживання включено вартість сніданків, обідів та вечерь, також додатково входять напої (вода, чай, кава) . Проте туристам з обмеженими можливостями вкрай важко знайти доступні кафе, в які вони могли б дістатися самостійно, тому було прийнято рішення включити сніданки, обіди та вечері в кафе готелю «Bristol».

Вартість сніданку складає 200 грн з особи, $200 \text{ грн} \times 3 \text{ дні} = 600 \text{ грн}$ – з особи.

$600 \text{ грн} \times 5 \text{ осіб} = 3000 \text{ грн}$

Вартість обідів складає 400 грн з особи, $400 \text{ грн} \times 4 \text{ дні} = 1600 \text{ грн}$

$1600 \text{ грн} \times 5 \text{ осіб} = 8000 \text{ грн}$

Вартість вечерь складає 400 грн з особи, $400 \text{ грн} \times 3 \text{ дні} = 1200 \text{ грн}$

$1200 \text{ грн} \times 5 \text{ осіб} = 6000 \text{ грн}$

Разом, загальна вартість харчування протягом 4 днів для 4 туристів та одного супроводжуючого: $3000 \text{ грн.} + 8000 \text{ грн.} + 6000 \text{ грн.} = 17000 \text{ грн.}$

Вартість туру для 4 туристів та одного супроводжуючого:

- 1) Трансфер на 4 доби 8000 грн
- 2) Проживання 3 ночі в готелі «Bristol» 31800 грн
- 3) Харчування на базі триразового харчування з напоями 17000 грн

Разом: 56800 грн

Вартість туру для одного туриста: 11360 грн

Висновки до 3 розділу

Інклюзивний туризм в Україні, його теоретичні та методологічні засади знаходяться на стадії розробки. Для використання потенціалу інклюзивного туризму Україні необхідне створення відповідної інфраструктури, дієва державна підтримка, достовірна статистична інформація, а також підготовка професійні кадри.

Інклюзивний туризм в Одесі має значні перспективи для подальшого розвитку, однак, на даний момент створено недостатню кількість готельних номерів, мало закладів харчування, які готові приймати та обслуговувати людей з обмеженими обмеженнями. Але, регіон досяг успіху в адаптації пам'яток для людей з обмеженими можливостями здоров'я, а це вже серйозний крок на шляху розвитку інклюзивного туризму в Одесі.

Розроблена адаптована екскурсійна програма «Вулицями Одеси» для маломобільних категорій громадян, яка має соціально значущий потенціал для міста. Тематичний зміст екскурсії цілеспрямовано носить емоційно-позитивний характер, у програмі передбачені прогулянки в історичних та рекреаційних зонах міста, що має сприяти певному рекреаційного та оздоровчого ефекту для даної категорії туристів. Також варто відзначити, що до екскурсійної програми входить відвідування першого інклюзивного пляжу в районі «Дельфіна». Його урочисто відкрили для людей з інвалідністю, який можна назвати найкращим інклюзивним пляжем в Україні.

Пляж обладнаний спеціальним ліфтом, пандусами для спуску на пляж обладнані тактильною плиткою, трьома видами тапчанів, чотирма пандусами для спуску у воду. Крім того, на пляжі встановили туалети, адаптовані для людей з обмеженими можливостями, роздягальні та медичний пункт. На думку самих людей с обмеженими можливостями, які випробували всі пристосування та локації, пляж вийшов справді ідеальним.

ВИСНОВКИ

Інклюзивний туризм являє собою форму, яка дозволяє реалізувати права людей з обмеженими можливостями та маломобільним групам населення на відпочинок та доступ до туристичних об'єктів. Попит на інклюзивний туризм зростає з кожним роком. За світовим досвідом слід сказати, що туристи з обмеженими можливостями здоров'я займають один із найважливіших сегментів туристичного ринку.

В рамках роботи було проведено аналіз теоретико-методологічних засад інклюзивного туризму, в результаті якого було виявлено низку важливих аспектів. Споживачами послуг інклюзивного туризму є люди з обмеженими можливостями здоров'я, які мають намір придбати туристичні послуги та за станом здоров'я можуть їх споживати. Значення інклюзивного туризму полягає у соціальній інтеграції інвалідів, у виховній, освітній, оздоровчій цілях, які несе туризм.

Основним критерієм розробки екскурсійної програми, на який необхідно звертати увагу, є адаптованість інфраструктури населеного пункту, об'єктів розміщення та харчування під потреби маломобільних груп населення. Під час розробки екскурсії особливі вимоги пред'являються транспортної доступності. Транспорт має бути технічно оснащений перевезення осіб з обмеженими можливостями. Це є значною складністю, оскільки оренду таких транспортних засобів пропонує обмежена кількість транспортних компаній.

Під час розробки адаптованої екскурсійної програми «Вулицями Одеси» виникла ідея за основу взяти потенціал міста, а саме його центральну частину. Мова йдеться про арт-об'єкти, зображені на фасадах будинків, які хаотично розташовані по місту. Використовуючи спеціальний транспортний засіб з усіма його зручностями, це дозволило розробити екскурсію, яка відповідає потребам людей з порушеннями опорно-рухового апарату, а саме інвалідів-візочників.

Таким чином, можна зробити висновок, що адаптовані екскурсійні програми мають особливе значення на соціалізацію інвалідів-візочників, оскільки у зв'язку з частою відсутністю можливості виходу на вулицю, у цієї категорії громадян не відбувається інтеграції в суспільство, але саме екскурсія може сприяти інтеграції, кардинально змінить їх кругозір, покращуючи психічний та емоційний стан за допомогою нових знайомств. Для таких людей все, що з ними відбувається в новинку: вони вперше їздять мальовничими вуличками та проспектами.

Отже, люди з обмеженими можливостями в Україні поки що мають певні бар'єри щодо організації туризму. Зокрема, малодоступність залізничних і автомобільних вокзалів, транспортної доступності та адаптації туристичних маршрутів. Незважаючи на достатньо високий рівень доступності будівель аеропортів, наявна проблема існує в амбуліфтах для посадки і висадки людей, що пересуваються на візках. Якщо говорити про доступність туристичних об'єктів та культурно-історичних пам'яток, то можна зауважити, що рівень їх розвитку є недостатнім для осіб з обмеженими можливостями. Утім, попит туризму для осіб з обмеженими можливостями, набирає значних обертів, і є перспективним напрямком і самої туристичної галузі, і, що найбільш суттєво, реабілітації людей з обмеженими можливостями.

Підсумовуючи, можна зазначити, що потенціал України багатий на туристичні ресурси та потужну природно-реабілітаційну базу, з низкою цікавих об'єктів історико-культурної спадщини, якими ми можемо пишатись. В багатьох містах завдяки різним об'єднанням інвалідів та спонсорам інфраструктура стає більш адаптованою для людей з інвалідністю, але для розвитку туризму цього замало.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді. URL: <http://ukrjuntur.org.ua> (дата звернення: 01.11.2022).
2. Кафедра соціально-економічної географії і регіонаознавства. URL: <http://socio-econom-region.univer.kharkov.ua/wpcontent/uploads/2017/07/> (дата звернення: 01.11.2022).
3. Нови сад – Організація туризму. URL: <https://novisad.travel/en/walking-tours/> (дата звернення: 01.11.2022).
4. Туристський маршрут. URL: <https://ru.google-info.com/2402036/1/turistskiy-marshrut.html> (дата звернення: 01.11.2022).
5. Туристичний бізнес. URL: <http://tourfaq.net/travel-business/vidy-turistskix-marshrutov-i-ixklassifikaciya/> (дата звернення: 01.11.2022).
6. Все про туризм. URL: https://tourlib.net/books_tourism/ekskurs23 (дата звернення: 01.11.2022).
7. Барабанов, А. А. Соціально-культурні та семантичні принципи ревіталізації індустріальної спадщини / А. А. Барабанов // Еко-потенціал. - 2013. - № 3-4. - С. 237-248 (дата звернення: 01.11.2022).
8. Мурал. Стріт-арт. URL: <https://crossarea.ru/street-art/mural/> (дата звернення: 01.11.2022).
9. Сьогодні. Новини Одеси. URL: <https://www.segodnya.ua/regions/odessa/luchshie-mesta-dlya-selfi-v-odesse-poyavilas-interaktivnaya-karta-1394130.html> (дата звернення: 01.11.2022).
10. Звіт про виконання Програми розвитку туризму та курортів в Одеській області на 2017-2020 роки. URL: https://oda.odessa.gov.ua/wpcontent/uploads/2021/02/zvit_do_programy_dokument-%E2%84%96197_0_240-21-id11420390.pdf (дата звернення: 01.11.2022).
11. Концепція розвитку туризму в м. Одесі на 2007-2015 роки. URL: <https://omr.gov.ua/ru/acts/council/8975/> (дата звернення: 01.11.2022).

12. Офіційний сайт міста Одеси. URL:<https://omr.gov.ua/ua/news/217207/>(дата звернення: 01.11.2022).
13. Zruchno.Travel. URL:<https://zruchno.travel/News/New/1064?lang=ua>(дата звернення: 01.11.2022).
13. Zruchno.Travel. URL:<https://zruchno.travel/News/New/1064?lang=ua>(дата звернення: 01.11.2022).
14. Гета А. В., Заїка В. М., Коваленко В. В. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання : навч. посіб. Полтава : ПУЕТ, 2018. 261 с(дата звернення: 01.11.2022).
15. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.gov.ua>(дата звернення: 01.11.2022).
16. Заваріка Г.М. Курортна справа: Навч.посіб. Видавництво «Центр учбової літератури», 2015. – 352 с. (дата звернення: 01.11.2022).
17. Кусков А.С. Курортологія та оздоровчий туризм / С.С. Кусков,О.В. Лисикова. - URL: <https://www.labirint.ua/books/63079/> (дата звернення: 01.11.2022).
18. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія: навч. посібник / В.Н. Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с. (дата звернення: 01.11.2022).
19. Туристична курортологія / укл. Бойко І.Д., Савранчук Л.А. – Чернівці: Рута, 2007. – 116 с. (дата звернення: 01.11.2022).
16. Бабкіна О.В. Спеціальні види туризму: навч. посібник/О.В. Бабкіна. - URL: <https://infotour.in.ua/babkin.htm> (дата звернення: 01.11.2022).
17. Боголюбов В.М. Курортологія та фізіотерапія / В.М. Боголюбов. - М.: Біном, 2008. - 312 с. (дата звернення: 01.11.2022).
18. Ветітнєв А.М. Курортна справа: навч. посібник/А.М. Ветитнєв, Л.Б. Журавльова. - URL:<https://zruchno.travel/News/New/1064?lang=ua> (дата звернення: 01.11.2022).
19. Драчова О.Л. Спеціальні види туризму. Лікувальний туризм: учеб.посібник/Є.Л. Драчова. - URL: <https://chl.kiev.ua/CGI-BIN/sp/part/index.php?razdel=40&page=16> (дата звернення: 01.11.2022).

20. Відновна медицина та курортологія. URL: http://www.unmc.su/Kremlin_medicine/Journal-3-2008.pdf. (дата звернення: 01.11.2022).
21. Усі курорти світу. URL: <http://www.yestravel.ru/resorts/>. 19(дата звернення: 01.11.2022).
22. Кусков А.С. Курортологія та оздоровчий туризм / А.С. 23. Кусков, О.В. Лисикова. - URL: <https://ukrbukva.net/page,5,112782-Gosudarstvennaya-politika-v-sfere-kurortnogo-dela.html> (дата звернення: 01.11.2022).
24. Рутинський М.Й. Географія туризму України. - Київ: ЦНЛ, 2004. - 159 с. (дата звернення: 01.11.2022).
25. Степанов Є.Г. Основи курортології: навч. посібник/Є.Г. Степанов. -Х.: ХНАГТ, 2006. - 326 с.(дата звернення: 01.11.2022).
26. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія: навч. посібник / В.Н. Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.(дата звернення: 01.11.2022).
27. Туристична курортологія / укл. Бойко І.Д., Савранчук Л.А. – Чернівці: Рута, 2007. – 116 с.(дата звернення: 01.11.2022).
28. Долинний Ю. О. Реабілітаційна робота з людьми, маючих обмежені можливості в розвитку засобами фізичного виховання. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2012. Вип. 21. С. 77–79. (дата звернення: 01.11.2022).
29. Доступність об'єктів соціокультурної інфраструктури для дітей та молоді з особливими освітніми потребами : навчально-методичний довідник / Кравченко О.О., Міщенко М.С., Резніченко І.Г., Чупіна К.О., Молоченко І.А., Білик А.Ю. та ін.; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань : Візаві, 2020. 153 с.(дата звернення: 01.11.2022).
30. UNWTO. URL : <http://www2.unwto.org/ua>(дата звернення: 01.11.2022).

ДОДАТКИ

Додаток А

Наукова праця

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ТУРИЗМУ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ В УКРАЇНІ

Наталя ДОБРЯНСЬКА, д.е.н., професор

Одеський національний технологічний університет, м. Одеса, Україна

Кафедра туристичного бізнесу та рекреації, завідувач

Ганна САРАКІЙ, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Одеський національний технологічний університет, м. Одеса, Україна

Кафедра туристичного бізнесу та рекреації

Туризм сьогодні - одна з найбільших і найшвидше зростаючих економічних галузей у світі. За даними Всесвітньої організації туризму (UNWTO) 1,4 млрд. осіб подорожували до іноземної країни у 2018 році і очікується, що їх кількість досягне 1,8 млрд. у 2030 р. Туризм складає 9% світового ВВП та створює одне робоче місце з одинадцяти і, таким чином, стає ключовою рушійною силою соціально-економічного розвитку, створюючи добробут громад і людей. Водночас туризм є невід'ємною складовою способу життя більшої частини суспільства і забезпечує туристам унікальний досвід для їх особистого зростання.

Туризм для людей з інвалідністю є порівняно новим та соціально значимим напрямком туристичної діяльності. Це пов'язано і безпосередньо з тим, що кількість осіб з різними видами обмеження життєвих можливостей щорічно зростає [1].

У 1991 році Генеральною асамблеєю UNWTO було прийнято резолюцію «Створення можливостей для туризму людям з обмеженими можливостями в 90-ті pp.» (Creating Tourism Opportunities for Handicapped People in the Nineties). Пізніше, в 2005 році у Дакарі, такий вид туризму для людей з обмеженими можливостями отримав назву «туризм, доступний для всіх». Інклюзивний туризм - доступність туризму для всіх, включаючи осіб з обмеженими можливостями [4].

Інклюзивний туризм - це такий вид туризму, який забезпечує його доступність для всіх категорій громадян, в розумінні пристосування

інфраструктури туристичних центрів і об'єктів туристичного показу до різних потреб людей, в тому числі людей з інвалідністю, людей похилого віку, їх опікунів і членів сімей, людей з тимчасовими обмеженими можливостями, батьками з дитячими колясками, сімей з маленькими дітьми. У Конвенції ООН про права людей з інвалідністю підкреслюється, що доступність виражається в рівному доступі до фізичного оточення, транспорту, інформації та зв'язку, включаючи інформаційно-комунікаційні технології та системи, інших об'єктів і послуг, що надаються населенню, як у міських, так і в сільських районах [2].

Інакше кажучи, інклюзивний туризм – це форма туризму, яка включає в себе процес співпраці між різними учасниками сфери туризму, який дозволяє людям з особливими потребами в доступності, включаючи мобільну, візуальну, слухову і когнітивну складові доступності, функціонувати незалежно, на рівних умовах з почуттям власної гідності через надання універсальних туристичних продуктів, послуг і середовища.

На сьогоднішній день, перспективними напрямками розвитку інклюзивного туризму є: лікувально-оздоровчий, культурно-пізнавальний, сімейний (для осіб похилого віку), зелений (екологічний), самодіяльний. Такий вид туризму є актуальним для людей з інвалідністю, тимчасовими травмами чи захворюваннями, люди поважного віку, люди з нестандартною масою тіла, люди дуже низького чи високого зросту, особи які супроводжують малолітніх дітей, діти до 7-ми років, вагітні жінки.

Введено 100 змін у нормах для доступності будівель відносно інклюзивності – опубліковано нові ДБН В.2.2-40:2018 (рис.1), тому цим стандартом слід керуватись при розробці пакетного туру.

Рис. 1 Державні будівельні норми України

Найбільш сприятливим видом туризму для людей з інвалідністю є зелений (екологічний) туризм.

Екологічний туризм - це вид реабілітації, який може реально допомогти відновитись, покращити психологічно самопочуття, перестати фіксуватися на своїх соматичних відчуттях, і, залучаючись до ритму розпорядку, вийти з важкої стресової ситуації, пов'язаної з травмами і наслідками лікування.

Прикладами таких маршрутів інклюзивного туризму є:

1. Дендрологічний парк «Олександрія», м. Біла Церква.
2. Карпати для всіх, Лисогорський форт без бар'єрів.
3. Кропивницький дендропарк.
4. Національний дендрологічний парк «Софіївка», м. Умань.

Одним із ефективних видів реабілітації стає інклюзивний реабілітаційно-соціальний туризм, який за кордоном давно став частиною комплексного підходу в залученні до суспільного середовища осіб з інвалідністю. Україні варто упровадити кращий досвід країн щодо організації надання туристичних послуг особам з інвалідністю, зокрема створення спеціальних сайтів, брошур, додатків для смартфонів, адаптація екскурсійних маршрутів, архітектурних пам'яток тощо.

Яскравим прикладом міжнародного досвіду впровадження інклюзивного туризму є країни Європи, Ізраїлю, США, які створюють спеціальні власні сайти для людей з інвалідністю, для зручного вибору та визначення доступності історичних пам'яток та міст.

Безперечно, для розвитку інклюзивного туризму необхідна підтримка як державних і місцевих органів влади, які повинні забезпечувати реалізацію конституційних прав для осіб з обмеженими можливостями, сприяти створенню нормативно-правових, соціально-економічних, медичних, психологічних, організаційних умов і гарантій для забезпечення їх розвитку та інтеграції у суспільне життя.

Отже, люди з обмеженими можливостями в Україні поки що мають певні бар'єри щодо організації туризму. Зокрема, малодоступність залізничних і автомобільних вокзалів, транспортної доступності та адаптації туристичних маршрутів. Незважаючи на достатньо високий рівень доступності будівель аеропортів, наявна проблема існує в амбуліфтах для посадки і висадки людей, що пересуваються на візках. Якщо говорити про доступність туристичних об'єктів та культурно-історичних пам'яток, то можна зауважити, що рівень їх розвитку є недостатнім для осіб з обмеженими можливостями. Утім, попит туризму для осіб з обмеженими можливостями, набирає значних обертів, і є перспективним напрямком і самої туристичної галузі, і, що найбільш суттєво, реабілітації людей з обмеженими можливостями.

Підсумовуючи, можна зазначити, що потенціал України багатий на туристичні ресурси та потужну природно-реабілітаційну базу, з низкою цікавих об'єктів історико-культурної спадщини, якими ми можемо пишатись. В багатьох містах завдяки різним об'єднанням інвалідів та спонсорам інфраструктура стає більш адаптованою для людей з інвалідністю, але для розвитку туризму цього замало.

Список джерел:

1. Туристський маршрут. URL: <https://ru.google.info.com/2402036/1/turistskiy-marshrut.html>
2. Етикет інвалідності URL: <http://www.disright.org/news/ofis-po-pravam-lyudey-sinvalidnostyu-predstavlyayet-etiket-invalidnosti>
3. Інструмент моніторингу без бар'єрного середовища URL: <http://www.disright.org/ru/news/itogi-proekta-monitoring-bezbarernoy-sredy>
4. Сайт Європейської мережі доступного туризму ENAT (European Network for Accessible Tourism) URL: <http://www.accessibletourism.org/>

Додаток Б

Опитувальна анкета для інклюзивних людей

Вопросы

Ответы61

Настройки

61 ответ

Принимать ответы

Сводка

Вопрос

Отдельный пользователь

Анкета з інклюзивного туризму при проведенні оглядових екскурсій великими містами України для осіб з обмеженими можливостями

Метою даного опитування є вивчення ситуації із забезпеченням потреби інклюзивних людей при проведенні оглядових екскурсій великими містами України

 annasarakiy777@gmail.com (без совместного доступа)
[Сменить аккаунт](#)

 Черновик сохранен.

1. Стать

☐ Ж

☐ Ч

2. Вік

☐ до 18

☐ від 18 до 35

☐ від 35 до 60

☐ від 60

3. Місцевість, у якій Ви проживаєте

☐ Місто

☐ Селище міського типу

☐ Сільська місцевість

☐ Другое: _____

4. Місто, у якому ви проживаєте

- ☐ Київ
- ☐ Одеса
- ☐ Львів
- ☐ Харків
- ☐ Інше

5. Вид зайнятості

- ☐ навчаюсь
- ☐ працюю
- ☐ не працюю

6. Група інвалідності

- ☐ 1 група
- ☐ 2 група
- ☐ 3 група

7. Характер інвалідності

- ☐ інвалід із захворюванням опорно-рухового апарату
- ☐ інвалід, що пересувається за допомогою крісла-коляски
- ☐ інвалід з вадами зору
- ☐ інвалід з вадами слуху
- ☐ інвалід унаслідок інших захворювань

8. Оцініть рівень інфраструктури при проведенні інклюзивних оглядових екскурсій великими містами України

- ☐ Мені подобаються комфортні зміни в інфраструктурі
- ☐ Зміни подобаються, але впроваджуються дуже повільно
- ☐ Практично нічого не відбувається

9. Виберіть не менше 2 відповідей

- ☐ деякі установи стали повністю доступні інвалідам
- ☐ у соціальних об'єктах з'явилися пандуси
- ☐ персонал соціальних установ став краще ставитися до інвалідів та допомагати їм
- ☐ змін не відбулося

10. Як часто Ви відвідуєте оглядові екскурсії?

- ☐ завжди
- ☐ інколи
- ☐ середовище не пристосоване, тому дуже рідко виходжу кудись
- ☐ в мене немає можливості вийти з дому
- ☐ Другое: _____

11. Чи вважаєте Ви, що при проведенні оглядових екскурсій великими містами України здійснюється оснащення об'єктів соціального та іншого призначення спеціальними пристроями для доступу до них інвалідів (пандуси при вході в будівлі, пристосовані поручні, роз'єми у дорожніх бордюрах, звукові пристрої для інвалідів по зору, дублюючі сигнали світлофорів, пристосовані автобуси і т.д.)?

- ☐ здійснюється досить швидко, з різними видами пристосувань
- ☐ здійснюється, але дуже повільно і лише обмеженим набором пристроїв (наприклад, тільки пандусами)
- ☐ практично не здійснюється
- ☐ важко відповісти

12. Вкажіть, будь ласка, які з наступних об'єктів потребують, на Вашу думку, першочергового оснащення спеціальними пристроями для забезпечення доступу інвалідів (вибрати не більше 7 позицій)

- ☐ освітні установи (школи, ліцеї, училища)
- ☐ пункти побутових послуг (ательє, пральні, хімчистки)
- ☐ приміщення житлово-комунального господарства
- ☐ житлові приміщення (квартири, житлові будинки)
- ☐ лікарні
- ☐ будівлі органів соціального захисту населення
- ☐ адміністративні будівлі органів місцевої та державної влади
- ☐ магазини
- ☐ торгові центри
- ☐ аптеки
- ☐ установи культури (кінотеатри, театри та концертні зали, бібліотеки, музеї)
- ☐ спортивні споруди
- ☐ транспорт загального користування (використання низькопідлогових автобусів для колясочників з майданчиками, що висуваються, або автобусів з підйомним пристроєм)
- ☐ місця та зони відпочинку

13. Чи є при проведенні оглядових екскурсій об'єкти соціальної інфраструктури в районі Вашого проживання?

- ☐ так, є
- ☐ є, але частково
- ☐ немає
- ☐ не цікавлюсь

14. Ваші пропозиції щодо облаштування об'єктів соціальної інфраструктури при проведенні оглядових екскурсій в районі Вашого проживання

Отправить

Очистить форму

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**Кафедра туристичного бізнесу та рекреації****Спеціальність 242 «Туризм»****Освітня програма « Міжнародний туризм»****Презентація до
кваліфікаційної роботи магістра**на тему «Інклюзивність в розробці оглядових екскурсій великих міст України»

Кількість аркушів

Здобувач: Ганна САРАКІЙ

Керівник : д.е.н., професор Наталя ДОБРЯНСЬКА**Актуальність теми**

Ця робота допоможе розвивати туристичні продукти та ініціативи для інклюзивного туризму, максимально використати цінність туризму в соціальному та економічному розвитку, особливо в великих містах України, що потребують удосконалення інфраструктурних благ при проведенні оглядових екскурсій для інклюзивних людей.

Мета роботи – проаналізувати ситуацію щодо інклюзивності в розробці оглядових екскурсій великих міст України та запропонувати нову оглядову екскурсію інклюзивного туристичного маршруту.

Реалізація поставленої мети обумовила необхідність вирішення наступних **завдань**:

- вивчити науково-теоретичні засади інклюзивного туризму;
- розглянути становлення інклюзивного туризму на світовому туристичному ринку та в великих містах України;
- провести огляд по основним європейським центрам розвитку інклюзивного туризму;
- запропонувати ідеї розвитку оглядових екскурсій інклюзивного туристичного маршруту в місті Одеса;
- розробити нову оглядову екскурсію інклюзивного туристичного маршруту.

У будь-якому суспільстві люди з фізичними вадами були завжди. Людям із особливими потребами навішувалися образливі ярлики, їхні проблеми намагалися не помічати, замовчувати. І лише у другій половині XX століття тема інвалідності стала інтерпретуватися у суспільстві по-новому, інвалідів почали розглядати як повноправних членів суспільства.

- Вид туризму для людей з обмеженими можливостями одержав назву «туризм, доступний всім», «безбар'єрний туризм». Потім з'явився термін «інклюзія». Цей термін закріплено у багатьох міжнародних документах.
- Інклюзивний туризм - це такий вид туризму, який забезпечує його доступність для всіх категорій громадян, в розумінні пристосування інфраструктури туристичних центрів і об'єктів туристичного показу до різних потреб людей, в тому числі людей з інвалідністю, людей похилого віку, їх опікунів і членів сімей, людей з тимчасовими обмеженими можливостями, батьками з дитячими колясками, сімей з маленькими дітьми.
- Йдеться про створення середовища, в якому всі люди почуваються бажаними та залученими. Це створює вибір і вселяє впевненість у всіх людей, дозволяючи їм отримати новий досвід.

Україна, як і більшість пострадянських держав, поки що стоїть біля витоків розвитку інклюзивного туризму. Проте позитивні зрушення є. Вони стосуються переважно інфраструктури. Сьогодні в державі дуже часто говорять про доступність, маючи на увазі будівництво пандусів та доступний транспорт для людей з обмеженими можливостями.

Приклади основних європейських центрів

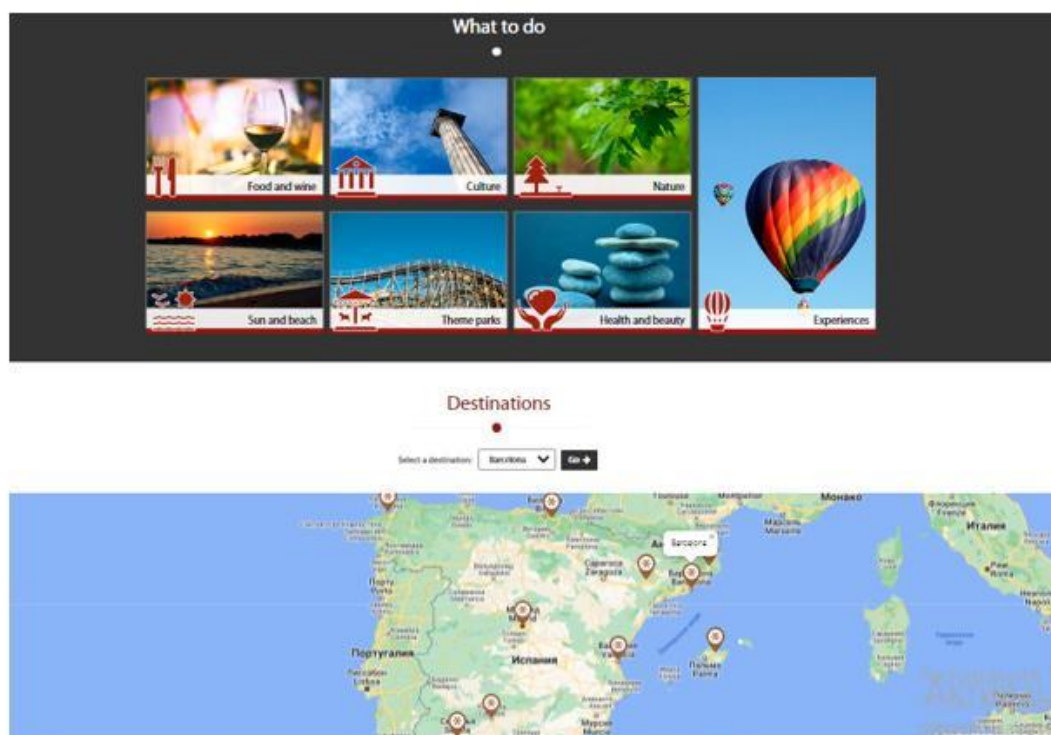
- В європейських країнах вважають, що доступність, це не тільки встановлення пандусів та можливість безперешкодного пересування, в першу чергу - це створення середовища, в якому інклюзивна людина комфортно б себе почувала, могла спілкуватись, навчатись, працювати та подорожувати.
- Європейський досвід виступає в ролі прикладу, який спричинить покращенню якості та зручності інфраструктурних благ при проведенні оглядових екскурсій великими містами України, а також викличе великий інтерес іноземних туристів з обмеженими можливостями відвідати дану країну, тим самим покращить економічний стан країни.

Приклади основних європейських центрів

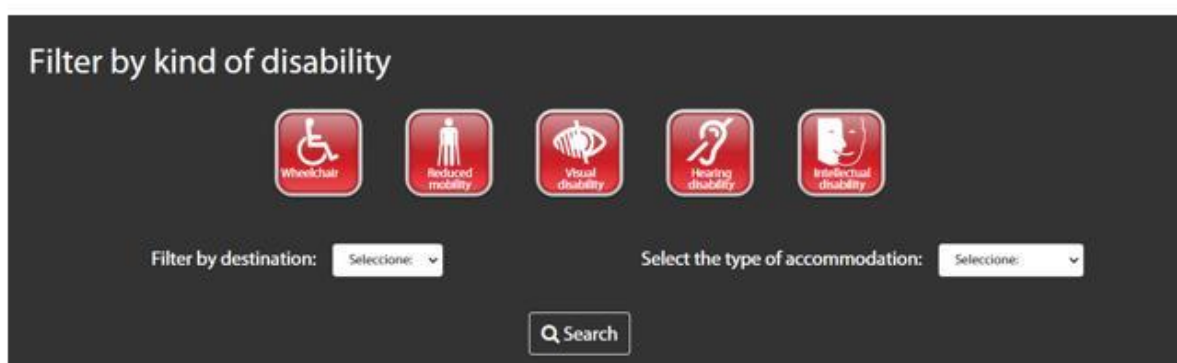
- Сайт «Доступна Іспанія» – це інструмент, який дає інформацію, необхідну для здійснення мрій.

Сайт «Доступна Іспанія»

Сайт «Доступна Іспанія»

Culture > Destinations

Сайт «Доступна Іспанія»

Culture > List of Resources

Caixa Forum Madrid

La Casa Encendida

Museo Arqueológico Nacional

Museo de Cera

Museo del Ferrocarril

Museo Nacional Centro de arte Re ...

Museo Nacional del Prado

Museo Thyssen-Bornemisza

Приклади інклюзивного туризму у великих містах України

- У Харкові у 2018 році відбувся другий фестиваль «Інклюзіон». У центрі уваги опинилася доступність музеїв для різних категорій населення з особливими потребами: дітей, відвідувачів із проблемами слуху, зору, іноземців, молоді, людей похилого віку

ФЕСТИВАЛЬ
INCLUSI^{ON}
Туризм та Інклюзія

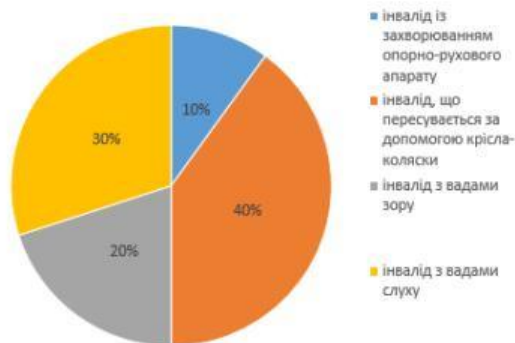
Приклади інклюзивного туризму у великих містах України

- Проект «Inclusive Travels in Ukraine: доступність музеїв України»

Аналіз пропозицій удосконалення інклюзивності в розробці оглядових екскурсій

- У ході опитування серед інклюзивних людей, на яке відповіло 61 особа 40% інваліди, що пересуваються за допомогою крісла-коляски.

Аналіз пропозицій удосконалення інклюзивності в розробці оглядових екскурсій

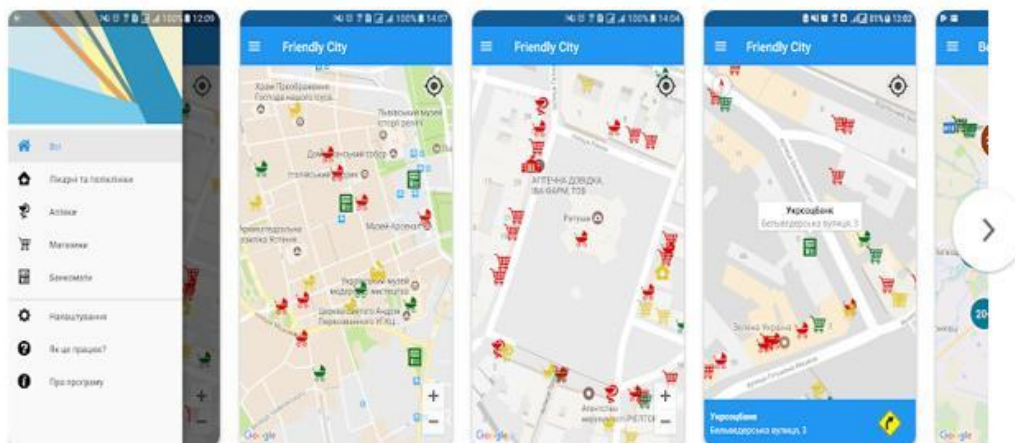
Найбільш необхідними є тури для інвалідів-візочників.

Проблема цієї групи населення полягає в тому, що доступність об'єктів інфраструктури міста Одеси є низько забезпеченою.

- По-перше, не у всіх транспортних засобах є підйомні механізми, що унеможлиблює переміщення містом на далекі відстані або виїзд за місто.
- По-друге, відсутні пандуси у більшості об'єктів показу та розміщення. Тобто сам об'єкт може бути обладнаний пандусом, проте двері є надто вузькими для в'їзду, мають високі пороги. Інфраструктура доступна лише частково, вона не дозволяє пересуватися містом.
- По-третє, існує багато об'єктів інфраструктури, доступність яких закріплена документально.
- Відсутня будь-яка довідкова література щодо доступності об'єктів.

Аналіз пропозицій удосконалення інклюзивності в розробці оглядових екскурсій

- «Карти доступності»

Аналіз пропозицій удосконалення інклюзивності в розробці оглядових екскурсій

- Мобільний підйомник
- Низькопідлоговий тролейбус

Аналіз пропозицій удосконалення інклюзивності в розробці
оглядових екскурсій

- Мікроавтобус з підйомною платформою
- Пандус з правильним кутом

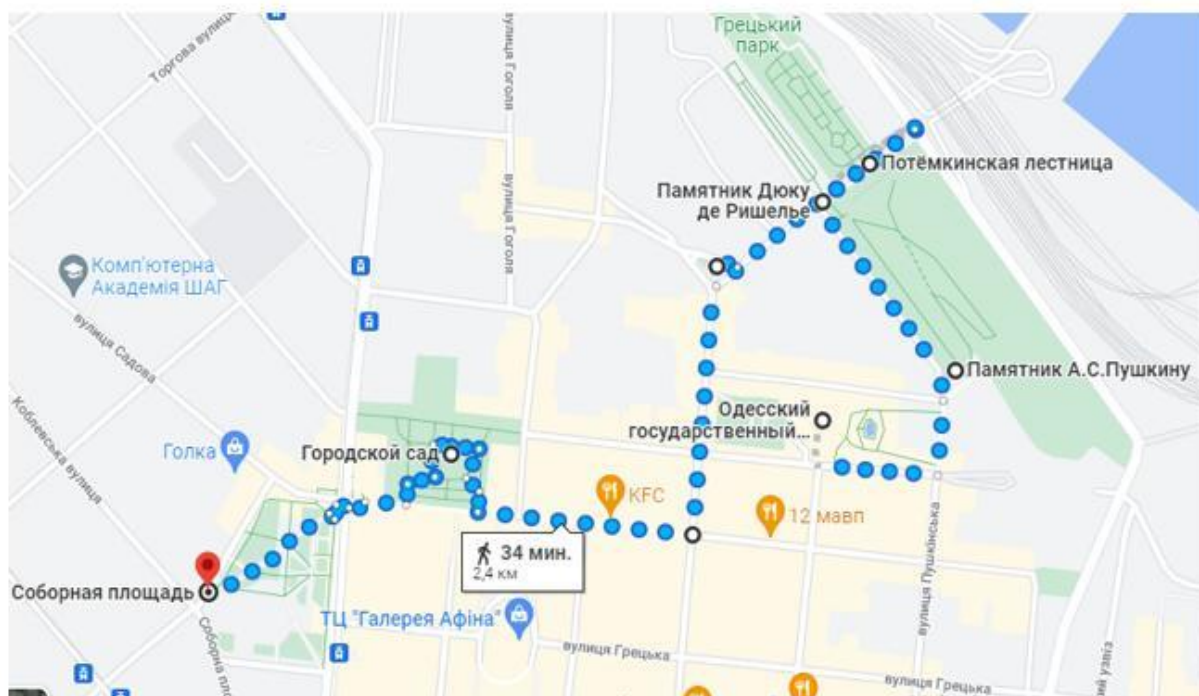

Аналіз пропозицій удосконалення інклюзивності в розробці
оглядових екскурсій

- Поручні біля раковини унітазу та ванни

Пішохідний маршрут екскурсії «Вулицями Одеси» День 3

Виїзд на інклюзивний пляж м. Одеси, День 4

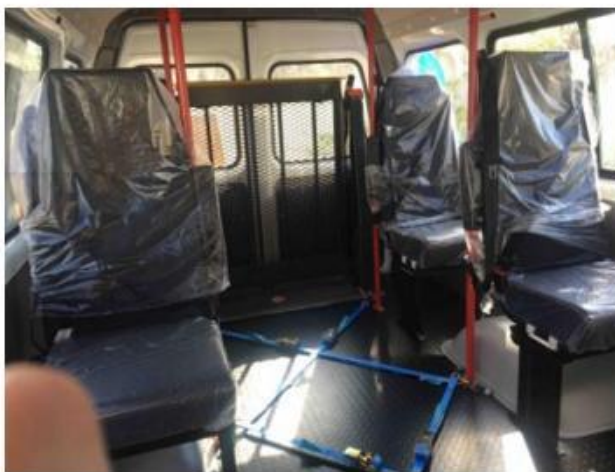

Туристичний маршрут «Вулицями Одеси»

- Тривалість екскурсії складає 4 дні.
- Дата початку: 01.08.2022 року. Дата закінчення: 4.08.2022 року.
- День 1. Відпочинок.
- День 2. 10:00-13:00 Оглядова екскурсія «Вулицями Одеси».
- День 3. 10:00-13:00 Оглядова екскурсія «Вулицями Одеси».
- День 4. 10:00-14:00 Виїзд на інклюзивний пляж м. Одеси.
- Вартість туру для одного туриста: 11360 грн (кількість туристів в групі 4 особи, 1 супроводжуючий).

Спеціалізований транспортний засіб компанії «Minibus Inclusive» для пересування інклюзивних туристів

- Спеціальні сидіння для інклюзивних людей з фіксуючими ременями безпеки

- Транспортний засіб компанії «Minibus Inclusive»

Розміщення інклюзивних туристів

- Просторний однокімнатний номер площею до 30 м² з ліжком-трансформером.

- Ванна кімната з низькою раковою та поручнями біля ванни

Розрахунок вартості та тривалості оглядових екскурсій

Вартість трансферу Київ-Одеса-готель«Bristol»-Київ компанією «Minibus Inclusive» складає 2000 грн на добу. За цим маршрутом на 4 дні вартість трансферу становить 8000 грн на чотирьох осіб.

Розміщення у готелі «Bristol» буде у 2 номерах. У номері стандарт з двома ліжками проживатимуть туристи з обмеженими можливостями, оскільки номер відповідає потребам даних туристів. Супроводжуючий буде розміщений у номері Мансард.

Проживання у стандартному двомісному номері з 2 окремими ліжками складає 4500 грн, тобто 2250 грн. за номер з особи.

$2250 \text{ грн} \times 3 \text{ ночі} = 6750$ за одного туриста з обмеженими можливостями.

$6750 \times 2 \text{ чол.} = 13500$ за двох туристів з обмеженими можливостями.

$6750 \times 4 \text{ чол.} = 27\,000$ за чотирьох туристів з обмеженими можливостями.

Проживання у бюджетному одномісному номері складає 1600 грн.

$1600 \text{ грн.} \times 3 \text{ ночі} = 4800 \text{ грн.}$ – проживання супроводжуючого.

Розрахунок вартості та тривалості оглядових екскурсій

У проживання включено вартість сніданків, обідів та вечерь, також додатково входять напої (вода, чай, кава) . Проте туристам з обмеженими можливостями вкрай важко знайти доступні кафе, в які вони могли б дістатися самостійно, тому було прийнято рішення включити сніданки, обіди та вечері в кафе готелю «Bristol».

Вартість сніданку складає 200 грн з особи, $200 \text{ грн} \times 3 \text{ дні} = 600 \text{ грн}$ – з особи.

$600 \text{ грн} \times 5 \text{ осіб} = 3000 \text{ грн}$

Вартість обідів складає 400 грн з особи, $400 \text{ грн} \times 4 \text{ дні} = 1600 \text{ грн}$

$1600 \text{ грн} \times 5 \text{ осіб} = 8000 \text{ грн}$

Вартість вечерь складає 400 грн з особи, $400 \text{ грн} \times 3 \text{ дні} = 1200 \text{ грн}$

$1200 \text{ грн} \times 5 \text{ осіб} = 6000 \text{ грн}$

Разом, загальна вартість харчування протягом 4 днів для 4 туристів та одного супроводжуючого: $3000 \text{ грн.} + 8000 \text{ грн.} + 6000 \text{ грн.} = 17000 \text{ грн.}$

Вартість туру для 4 туристів та одного супроводжуючого:

1) Трансфер на 4 доби 8000 грн

2) Проживання 3 ночі в готелі «Bristol» 31800 грн

3) Харчування на базі триразового харчування з напоями 17000 грн

Разом: 56800 грн

Вартість туру для одного туриста: 11360 грн

Дякую за увагу!

Перевірка тексту на плагіат

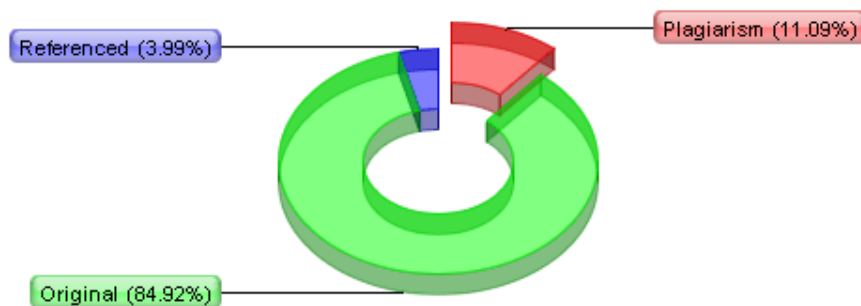
Кваліфікаційна робота магістра.

Тема: «Інклюзивність в розробці оглядових екскурсій великих міст України»

Засіб перевірки «Plagiarism detector»

Унікальність по фразам > 30 %

Унікальність по словам > 30 %

Керівник: _____ д.е.н., професор Добрянська Н.А.

Здобувач: _____ Саракій Г.Ю